

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra Politologie a evropských studií

Vojtěch Fried

Neoliberalismus a sociální stát

Případ nových stran v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Pavel Šaradín, PhD.

Olomouc

2010

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně na základě uvedené literatury.

V Olomouci dne 15. srpna 2010 _____

Děkuji Doc. Mgr. Šaradínovi, Phd. za jeho čas, přínosné rady a mnohá doporučení, které mi velmi napomohla, nejen ve vypracování této práce.

Obsah

Úvod.....	6
1. Sociální stát.....	12
1.1 Vývojové etapy sociálního státu	13
1.2 Typologie sociálního státu	16
1.3 Sociální stát v kontextu České republiky	19
2. Neoliberalismus: ekonomická doktrína přesahující do filozofie a politiky	22
2.1 Historický vývoj neoliberalismu.....	22
2.2 Ideologický vývoj neoliberalismu	25
2.3 Ideová východiska neoliberalismu	27
2.3.1 Státní intervencionalismus	30
2.3.2 Školství	31
2.3.3 Sociální otázky	32
2.3.4 Zdravotnictví.....	35
3. Neoliberalismus a sociální stát.....	37
4. Politický program strany TOP 09.....	39
4.1 Státní intervencionalismus a TOP 09	39
4. 2 Sociální služby a TOP 09	41
4.3 Zdravotnictví a TOP 09	43
4.4 Školství a TOP 09	44

5. Politický program strany Věci veřejné	45
5.1 Státní intervencionalismus a Věci veřejné	45
5.2 Sociální služby a Věci veřejné	47
5.3 Zdravotnictví a Věci veřejné	49
5.4 Školství a Věci veřejné	50
6. Navrhované formy sociálního státu dle strany TOP 09 a Věci veřejné.....	50
Závěr	54
Prameny a literatura	57
Prameny	57
Literatura	58
Přílohy	64
Abstrakt	68

Úvod

Spor, zda trh jako prostor pro směnu produktů lidské činnosti má či nemá být ovlivňován zásahy ze strany státu, existuje již od samého vzniku tohoto prostoru. V současnosti se tento názorový konflikt opět dostává do popředí, jelikož světová ekonomika reaguje na mezinárodní finanční krizi. Diskutuje se o tom, zda a do jaké míry zasahovat do tržních procesů, a jestli zásahy nevyvolávají horší efekt než politika nezasahování. V této práci se zaměříme na časté téma zastánců zásahů do tržních procesů, tedy na sociální stát, ovšem z pozice odpůrců ovlivňování trhu státem - neoliberalů. Téma rozebereme v rámci českého kontextu z pohledu v parlamentu nových stran. Zaměříme se na míru jejich ovlivnění neoliberalismem a následně na jejich postoje k prvkům sociálního státu.

Finanční krize v průběhu první poloviny 20. století fungovaly vždy jako události potvrzující rozvoj intervencí státní moci do tržních vztahů a podpory jedinců. Paradoxně až od 70. let do diskuze ohledně podpory ze strany státu jednoznačně vstupuje idea nezasahování. Nejvýraznějšími jevy ovlivnění pravidel hry na trhu jsou služby, které jsou poskytovány institucemi sociálního státu. „Welfare state“ provází účastníky po celý jejich život tím, že například zajišťuje zdravotní péči, poskytuje veřejné vzdělávání, vypomáhá pracovníkovi po dobu dočasné či trvalé indispozice a poté, co pozbývá sil, obstarává mu rentu pro období, kdy již nevstupuje na trh práce. Tento systém se začal pomalu rozvíjet již od konce 19. století, kdy se začala utvářet síť poskytovaných služeb pro občany (například Bismarckovo zavádění zaměstnaneckého pojištění pro případ úrazu¹), která měla občanům usnadnit vyrovnat se s nežádoucími vlivy trhu.

---

¹ VEČEŘA, Miloš: *Sociální stát. Východiska a přístupy*. Praha, Sociologické nakladatelství 1993, s.13

70. a následně 80. léta zosobněná v západní Evropě a ve Spojených státech postavami politiků Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana² dokazují dominanci a nástup neoliberální teorie v oblasti ekonomie, politické filozofie a v politické praxi. Tato teorie se prosadila jak u zmíněných politiků, tak ve strategii mezinárodního měnového fondu³ a stala se obecně přijatou a akceptovanou i médii, jako příklad lze uvést významného komentátora Fareed Zakaria.⁴ S tímto obdobím se také dostává do pozadí a defenzivy sociální stát. V současnosti, v kontextu mezinárodní ekonomické krize, která vypukla v roce 2008, lze pozorovat určitý posun, kdy se neoliberalismus ocitá ve zvláštní situaci. Po dobu třiceti let dominance a zdánlivého dojmu, že je řešením pro další propady ekonomiky, se nyní přesto ekonomický propad opět vyskytl. Tato situace nastala, přestože sociální stát za poslední tři dekády oslaboval a bojoval s nepříznivými vlivy, ať už ze strany většiny politiků, či s demografickými jevy (např. stárnutím populace), s proměnami trhu práce a narušením samotného základního kamene a sponzora fungování welfare státu - rodiny. Za důvod současné fiskální krize nemůže být tedy sociální politika považována.

Oba zneprátelené tábory, neoliberalismus a sociální stát, se tak ocitají na bodu zlomu, kdy se musí měnit, aby přežily, nebo potvrdily svou dominanci. Proto si klademe otázku, jakým způsobem argumentuje neoliberální doktrína proti nepříteli jménem sociální stát. Jakým způsobem utvářejí svou politiku politické strany odkazující k tomuto liberálně konzervativnímu filosofickému rámci? Obsahují jejich politické programy skutečně jasný plán na odbourání sociálních služeb státu? Pakliže tento plán mají, jaký opravdu je? Jedná se skutečně o odbourání nebo pouze o

---

² Geoffrey Smith (London: W.W. Norton & Company, 1991)
<http://eightiesclub.tripod.com/id133.htm> (12.6. 2010)

³ MARANGOS, John: The Evolution of the term 'Washington Consensus'. *Journal of Economic Surveys*, 23, 2009, č. 2, s. 350-384

⁴ Domovská stránka komentátora News Week,
<http://www.fareedzakaria.com/home/Home.html> (4.7. 2010)

zeštíhlení sociálního státu? Jako test, do jaké míry se neoliberalismus rozvíjí na české politické scéně, provedeme analýzu programů politických stran, které se svým profilem nejlépe shodují s neoliberální teorií. Konkrétně se soustředíme na strany Věci veřejné a TOP 09 a jejich programy v oblasti školství, zdravotnictví, sociálního zabezpečení v nezaměstnanosti a ve stáří. Důvodů, proč jsme zvolili pouze tyto dvě parlamentní strany, je několik. Především se jeví redundantním zabývat se neparlamentními stranami, neboť tato uskupení nemají přímý vliv na utváření legislativy v zemi, nebo alespoň je tento vliv silně omezen. Důvodem, proč se do výběru nedostala politická strana ODS, je mimo jiné fakt, že v průběhu svého vývoje již několikrát velmi jasně vyjádřila svůj názor na státní intervence a sociální politiku.⁵ Na druhé straně strana TOP 09 vystupuje s jasným, přímým a zdánlivě nesmlouvavým politickým programem a s jasnými cíli. Věci veřejné nejsou takovým způsobem vyhraněny. Nesmíme opomenout problém těžké zařaditelnosti strany Věci veřejné na pravolevé škále politického spektra, neboť se pokládá za stranu přímé demokracie bez předem určeného vyhranění. Díky svému systému stranických referend⁶ vykazuje velmi zajímavé, proti sobě stojící postoje, ze kterých pramení jak názory silně liberálně konzervativní tak stejně silně sociálně zaměřené.

V této práci testujeme následující hypotézu: Jsou-li v parlamentu nové vládní strany ovlivněny ideologií neoliberalismu, pak by měly usilovat o omezení instituce sociálního státu.

Metodologicky bude práce analýzou základních teoretických děl liberálních autorů jako je Adam Smith, Friedrich August Hayek a Milton Friedman, kteří ve svých pracích podávají názor podporující ideu laissez-fair, filozofický a ekonomický

---

⁵ Volební program ODS 1994, http://www.ods.cz/docs/programy/program_1994.pdf (3.8.2010)

⁶ Referenda Věcí veřejných: Mýty a fakta,

<http://www.veciverejne.cz/prima-demokracie/clanky/referenda-veci-verejnych-myty-a-fakta.html> (12.7.2010)

liberalismus. Základním dílem pro studium liberalismu je též kniha od Adama Smithe,⁷ jež se zabývá tématem svobodného trhu a státu, který nemá zasahovat do jeho vývoje, neboť trh jako takový je samoregulační. F. A. Hayek ve svém díle *Cesta do otroctví*⁸ podává argumenty proti socialismu s důsledky, které mohou vést, a v Německu, Itálii a v Rusku dokonce v první polovině 20. století také vedly až k totalitním režimům. Tímto Hayek dokazuje nezdravost socialismu a rozumnost liberalismu. V díle *Kapitalismus a svoboda*⁹ se Milton Friedman věnuje moraličce a nastavení kapitalismu v různých aspektech lidské společnosti. Dochází k závěru, že kapitalismus rámec nabízející všestranně svobodný život jedince. Dalším velmi důležitým zdrojem pro studium neoliberalismu jsou liberálně konzervativní think tanky. Z českého prostředí se jedná zejména o institut CEVRO¹⁰, Liberální institut¹¹ a konzervativní Občanský institut.¹²

Dále používáme literaturu zaměřenou na sociální stát a také literaturu zastávající názor spíše tržně intervenujícího státu. Literatura spojená s tématem welfare státu poslouží k pochopení, definování a také k popisu všech typů a odlišností jednotlivých sociálních států. Bez dostatečného teoretického a terminologického podkladu totiž není možno sledovat argumenty pro i proti. Konkrétně vycházíme z knih Miloše Večeři¹³, Lubora Musila¹⁴, Gøsty Esping-

---

⁷ SMITH, Adam: Pojednání o podstatě a původu bohatství národů. Praha, Liberální institut 2001. 986 s.

⁸ HAYEK, Friedrich August: *Cesta do otroctví*. Brno, Barrister & Principal 2004, 215 s.

⁹ FRIEDMAN, Milton: *Kapitalismus a svoboda*. Praha, H&H 1994, 182 s.

¹⁰ www.cevro.cz

¹¹ www.libinst.cz

¹² www.obcinst.cz

¹³ VEČEŘA, Miloš: *Sociální stát. Východiska a přístupy*. Praha, Sociologické nakladatelství 1993, 103 s.

Andersena, Richarda M. Titmüsse a Chistophera Piersona. Dílo Jana Kellera¹⁵ a Michaela Hausera¹⁶ podává informace a přináší do zmiňované problematiky aspekty problémů a nedostatků současného stavu v oblasti sociálních služeb poskytovaných státy. Tento druh zdrojů rozpracovává oblast sociálního státu, která bývá mnohdy opomíjena, tedy reálný stav, jelikož se od počátku v teoretických rovinách pojednává o jakési ideální formě státu blahobytu a nevěnuje se tak problémům systému samotného. Ty jsou však nejčastěji terčem kritiky jak zprava, tak zleva politického spektra. Jan Keller a Michael Hauser též zmiňují problémy, proč se od 70. let hovoří o krizi welfare state a jak je možné, že se vytrácí povědomí sociální solidarity mezi občany ve společnosti, a to i ve skandinávských státech, které jsou vnímány jako vzory společnosti blahobytu s nejdokonalejším systémem sociálního zabezpečení.

Fenomén sociálního státu je pro pochopení potřeba přezkoumat také na základě literatury zaměřené na sociální politiku v českém prostředí. Konkrétně pracujeme s díly autorů Miroslava Brdka a Hany Jírové¹⁷ a Christian Aspalter, Kim Jinsoo and Park Sojeung.¹⁸

Pokud jde o případovou studii českých pravicových parlamentních stran, je nutné zmínit další užívaný informační zdroj, kterým jsou politické programy stran TOP 09 a Věci veřejné. Tyto prameny nám poslouží k potvrzení stanovené hypotézy. Pro vyjasnění programových prohlášení a jednotlivých bodů ideového schématu

---

¹⁴ MUSIL, Libor (ed.): *Vývoj sociálního státu v Evropě*. Brno, Doplněk 1996, 258 s.

¹⁵ KELLER, Jan: *Soumrak sociálního státu*. Praha, Sociologické nakladatelství 2005, 158 s.

¹⁶ HAUSER, Michael: *Sociální stát a kapitalismus*. Praha, Svoboda Servis 2007, 306 s.

¹⁷ BRDEK, Miroslav – JÍROVÁ, Hana: *Sociální politika v zemích EU a ČR*. Praha, CODEX Bohemia 1998, 392 s.

¹⁸ ASPALTER, Christian; JINSOO, Kim; SOJUNG, Park. *Analysing the Welfare State in Poland, the Czech Republic, Hungary and Slovenia: An Ideal-Typical Perspective*. SOCIAL POLICY & ADMINISTRATION, 43, 2009, č. 2, s. 170–185

jsme zvolili techniku elektronické korespondence přímo se zmíněnými dvěma stranami. K přímému kontaktu s jednotlivými politickými subjekty jsme se rozhodli přistoupit, abychom předešli možným dezinterpretacím jejich vlastních myšlenek a představ o podobě politiky České republiky. První otázkou položenou oběma politickým uskupením byl dotaz na jejich postoj a vztah k neoliberalní ideologické doktríně. Díky této informaci bude jasné východisko a vlastní postoj strany, který bude na závěr zkoumání konfrontován s reálnou programovou blízkostí s neoliberalní teorií. Tato blízkost či odlišnost bude odhalena konfrontací a analýzou s definičními znaky zmíněné doktríny na základě literatury výše citovaných autorů.

Práce je členěna do šesti kapitol podle schématu koncipovaného tak, aby postupovalo od obecného ke konkrétnímu, tedy od obecného vysvětlení jednotlivých pojmů (sociální stát a neoliberalismus), přes jejich odlišnosti a zápory, až po zasazení tohoto sporu na politickou scénu České republiky. Prvními dvěma hlavními kapitolami jsou definice, historické zasazení a rozbor témat sociálního státu a neoliberalní teorie. Třetí kapitolou je suma argumentů neoliberalismu jak v otázkách státního intervencionalismu, tak v argumentech proti sociálnímu státu. Čtvrtou a pátou kapitolou je hodnocení programů politických stran Top09 a Věci veřejné v oblasti sociálního zabezpečení, školství, zdravotnictví a bytové otázky.

V závěru práce provedeme shrnutí všech argumentů neoliberalismu proti sociálnímu státu a jejich výskytu v politických programech dvou zkoumaných parlamentních stran.

1. Sociální stát

Než se začneme zabírat kritikou sociálního státu a otázkou, zdali a jakým způsobem je omezován politickými stranami, musíme tento pojem dostatečně popsat a definovat.

Samotná definice sociálního státu nabízí jen velmi obecný pohled, Blackwellova encyklopedie politického myšlení o sociálním státu říká: „*Tento termín zahrnuje celou řadu prvků sociální politiky, jejímž cílem je poskytovat základní sociální služby, jako například potřebné vzdělání a zdravotní péči, a to obvykle zdarma, za pomoci státní podpory. Někdy se používá i k popisu dalších opatření, jako například povinné sociální pojištění, kde se na základě zákona po občanech požaduje, aby ukládali příspěvky, chtějí-li se těšit příslušným výhodám.*“¹⁹ Karel Žaloudek ve své Encyklopedii politiky přidává k této definici další aspekt - instituce sociálního státu vzešly z ideálů socialismu.²⁰ Postupným vývojem společnosti ale implementovaly prvky sociální politiky také téměř všechny státy, jejichž vlády vycházejí z jiného ideologického základu než ze socialismu.

Oblasti, kterými se budeme zabývat jsou ty služby státu, které zajišťují jedinci péči tak aby obstál na trhu práce a lépe čelil jeho úskalím. Konkrétně se tedy jedná o zajištění vzdělání, zdravotní péče, pojištění pro případ nezaměstnanosti a zajištění ve stáří.

Na fenomén sociálního státu je nezbytné nahlížet z více zorných úhlů. Za prvé je nutností zmínit historický vývoj tohoto pojmu, neboť silně ovlivňoval jeho rozvoj. Dále sledujeme reflexi státu blahobytu jednotlivými ideologiemi. Od různosti nahlížení se též odvíjí samotný způsob velmi problematického vnímání, jaké jsou služby, které má stát poskytovat a jaká jsou práva občanů ve společnosti.

---

¹⁹ MILLER, David (ed.): *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Brno, Barrister & Principal 2003, s. 458

²⁰ ŽALOUDEK, Karel: *Encyklopedie politiky*. Praha, Libri 1996, s. 395

1.1 Vývojové etapy sociálního státu

Počátky sociálního státu jsou spojeny s osobou Otto von Bismarcka, který v roce 1881²¹ předstoupil před Říšský sněm se zákonem o zavádění pojištění pro dělníky. Je otázkou, za jakým účelem se kancléř rozhodl pro tento krok. Nepochybně nešlo o podporu dělnického hnutí, ale spíše o omezení tvorby odborových organizací.²² V zavádění legislativy byly právě Německo a Rakousko průkopnickými zeměmi. Na druhé straně samotný termín sociální stát pocházející z anglického „welfare state“ se datuje až do roku 1911, kdy téma sociálního zabezpečení zpracoval rektor London School of Economics lord William Beveridge.²³ Základem teorie sociálního státu je též způsob vnímání součástí občanství, které byly popsány Thomasem Humphreym Marshalllem.²⁴ Jedná se o kategorie práva občanského, politického a sociálního. Tyto složky se v dějinách rozvíjely postupně. Nejpůvodnějšími a tedy i nejzákladnějšími jsou práva občanská založená na principu svobod jednotlivce. Z nich se vytvořila práva politická zahrnující volební právo a možnost podílet se na politické moci ve státě. Posledním vývojovým stupněm je právo sociální, které zajišťuje člověku alespoň základní ekonomické zajištění, čímž se stává základem sociálního státu.²⁵

---

²¹ ROSE, Jonathan: *From Bismark to Roosevelt: how the welfare began. (Otto von Bismark, Franklin D. Roosevelt)*. Sholastic Update, http://www.accessmylibrary.com/coms2/summary_0286-9196785_ITM (13.7. 2010)

²² SPIEKER, Manfred: *Sociální stát a jeho krize*. Praha, Česká křesťanská akademie 1996, s. 8

²³ GRADY, Jo: From Beveridge to Turner: Laissez-faire to neoliberalism. *Capital & Class*, 34, 2010, č. 2, s. 174

²⁴ VEČEŘA, Miloš: *Sociální stát. Východiska a přístupy*. Praha, Sociologické nakladatelství 1993, s. 55

²⁵ KELLER, Jan: *Soumrak sociálního státu*. Praha, Sociologické nakladatelství 2005, s. 49

Sociální stát prošel ve své historii znatelnými vývojovými etapami. Vývojové etapy, ze kterých vycházíme, jsou popsány v díle Miloše Večeři.²⁶

1. Etapa 1880-1930: Období od prvních německých pokusů Otto von Bismarcka do 30. let 20. století je označováno jako fáze experimentálních počátků.
2. Etapa 1930-1939: V reakci na světovou hospodářskou krizi se ukazuje nutnost a přínos sociálního zabezpečení, což znamenalo ukotvení sociálních opatření do státních legislativ. John M. Keynes vydává své stěžejní dílo *Obecná teorie úroku, zaměstnanosti a peněz*²⁷, a stává se tak velmi vlivným myslitelem, který zastává názor státních subvencí.²⁸ Následuje období druhé světové války, kdy projekt sociálního zabezpečení ustoupil financování válečných výdajů.
3. Etapa 1945-1960: Po skončení války přichází období ekonomického rozvoje a s ním spojený rozvoj zabezpečení pro občany a zaměstnance. Rozvíjí se zejména v oblasti legislativy. V roce 1948 byla vydána Všeobecná deklarace lidských práv OSN, která obsahuje i články s myšlenkou, že každý člověk má právo na práci a sociální zabezpečení.²⁹

---

²⁶ VEČEŘA, Miloš: *Sociální stát. Východiska a přístupy*. Praha, Sociologické nakladatelství 1993, s. 68

²⁷ BUCHHOLTZ, Tod G.: *Živé myšlenky mrtvých ekonomů: Úvod do moderních ekonomických teorií*. Praha, Victoria Publishing 1993, s. 67

²⁸ Tamtéž, s.85

²⁹ Všeobecná deklarace lidských práv OSN, <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf> (11.7. 2010)

4. Etapa 1960-1973: Toto období je vnímáno jako období sociálního rozvoje, poměr ve státních výdajích se zvýšil ve prospěch sociální politiky.³⁰
5. Etapa 1973-1980: Ekonomický růst se rapidně zvyšoval až do nástupu ropné krize v roce 1973, která byla odezvou na Jomkipurskou válku.³¹ Konflikt způsobil zastavení ekonomického růstu a bylo tak obtížnější sponzorovat sociální sektor. Co předcházelo zastavení výdajů na sociální stát, je patrné na vývoji HDP v tomto období. Jak uvádí Christopher Pierson ve své knize *Beyond the welfare state*, HDP neustále s nepatrnými výkyvy rostlo, ale rozhodující se jeví neúměrný růst státních výdajů.³² Počínaje 80. léty zažívá sociální stát problémy a krizi.
6. Etapa 1980- současnost: Toto období se vyznačuje hledáním nového konceptu financování, míry sociálního zabezpečení a služeb pro občany.

Problémů welfare state je v současnosti mnoho a jejich příčiny není možné jednoznačně pojmenovat. Naomi Kleinová³³ mluví obecně o úpadku a problémech společnosti způsobených přímo neoliberální a neokonzervativní školou. Joseph A.

---

³⁰ KEMAN, Hans: *Welfare and Welfare. Critical Options and Conscious Choice in Public Policy*. In: CASTLES, Francis Geoffrey; LEHNER, Franz; SCHMIDT, Manfred G. (Eds.): *Managing Mixed Economies*. Berlin, Walter de Gruyter 1988, s. 108

³¹ TINDALL, George – SHI, David: *Dějiny států USA*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 1994, s. 725.

³² PIERSON, Christopher: *Beyond the Welfare State?* Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press 1991, s. 133.

³³ KLEIN, Naomi: *The shock doctrine: the rise of disaster capitalism*. London, Penguin Books 2008, s. 558.

Shumpeter³⁴ shledává problém v samotném kapitalismu, neboť zvyšuje nerovnost mezi lidmi a je amorální. Socialistický kruh ve svém sborníku³⁵ připisuje příčiny krize nedostatečné flexibilitě státních institucí, patrné jak v reformách vzdělávání, tak v byrokratizaci systému. Jan Keller v knize *Soumrak sociálního státu*³⁶ uvádí mnoho faktorů úpadku sociálního státu, jako jsou změny na trhu práce, globalizace, jež způsobuje ztrátu vnímání společenského konsenzu, a v neposlední řadě demografický vývoj ve společnosti.

1.2 Typologie sociálního státu

Typologie sociálního státu není pouze jedna, jelikož problematika nastavení sociálního státu se dá sledovat na základě různých faktorů, například na způsobu financování systému, nebo na způsobu směřování dávek uživatelům služeb. Dále zmíníme dvě základní a nejuznávanější typologie.

První dělení nastavil Richard Morris Titmuss³⁷. Vychází z rozdílnosti přístupů vlád k jedinci - za jakým účelem, v jaké míře a v jaké situaci má občan nárok na sociální zabezpečení. Sociální stát tak dělí na reziduální a institucionální. Institucionální stát zajišťuje jistoty pro celou populaci a svým sociálním systémem dávek působí preventivně. Tenduje k vyšší sociální rovnosti a dekomodifikuje pracovní sílu. Na druhé straně reziduální sociální stát pečuje o jedince pouze v případě, kdy se již ocitá v problémech a kdy selhávají základní prvky jeho zabezpečení, kterým je

---

³⁴ SCHUMPETER, Joseph A.: *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2004, s. 162.

³⁵ HAUSER, Michael: *Sociální stát a kapitalismus*. Praha, Svoboda Servis 2007, s. 79.

³⁶ KELLER, Jan: *Soumrak sociálního státu*. Praha, Sociologické nakladatelství 2005, s. 23-34.

³⁷ TITMUSS, Richard M.: *Social policy: an introduction*. London, Allen & Unwin 1974, s. 90.

například rodina. Sociální dávky jsou nastaveny tak, aby byly zajištěny pouze základní potřeby k přežití občana. Tento systém tedy řeší následky problémových situací a jedná se o jediný přípustný systém sociálního zabezpečení, jež připouští neoliberální škola. Později k tomuto rozdělení přiřadil typ založený tak že do systému přispívají a též získávají jedinci podle výkonu, a tím jsou udržovány rozdíly ve společenském statu tento typ je označován za konzervativní.³⁸

Další uznávanou typologii nastavil dánský vědec Gøsta Esping-Andersen³⁹, který popsal tři základní typy sociálního státu. Jedná se o typ liberální, konzervativní a sociálně demokratický. Liberální typ bývá označován jako anglosaský, neboť se vyskytuje například v USA či ve Velké Británii od 70. let 20. století, kdy proběhly již zmíněné reformy M. Thatcherové. Sociální služby jsou zde redukovány na minimum a pojistné je velmi nízké. Sociální pomoc je uznána pouze v nejnútnejších prokázaných případech a sociální dávky jsou minimální.⁴⁰ Další je typ konzervativní, jemuž odpovídají Německo a Rakousko. Tento typ je silně korporativistický se sklonem konzervovat společenské rozdíly. Do systému největší měrou přispívají občané s nejvyššími příjmy. Do 70. let byl tento typ vnímán jako vzor ideálního sociálního státu, ale s nástupem globalizace a s tendencí preferovat jiné než plné pracovní úvazky se stává nejčastěji terčem kritiky, jelikož nedokáže na tyto trendy úspěšně reagovat.⁴¹ Třetí typ je označován jako sociálně demokratický nebo skandinávský, protože se vyskytuje v evropských severních zemích. Systém není založen na sociálním pojištění, ale je sponzorován přímo z daní. Zajišťuje nejvyšší

---

³⁸ BRDEK, Miroslav – Jírová, Hana: *Sociální politika v zemích EU a ČR*. Praha, CODEX Bohemia 1998, s.13.

³⁹ ESPING-ANDERSEN, Gøsta: *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton, Princeton University Press 1990, s. 248

⁴⁰ KELLER, Jan: *Soumrak sociálního státu*. Praha, Sociologické nakladatelství 2005, s. 57-58.

⁴¹ KELLER, Jan: *Soumrak sociálního státu*. Praha, Sociologické nakladatelství 2005, s. 54.

sociální dávky nezávisle na zaměstnání a platovém ohodnocení. Tento typ sociálního státu poskytuje služby na ochranu proti nepříznivým vlivům trhu a zároveň zajišťuje i dostatečné zaopatření v případě potřeby. Tím se jeho zaměření stává univerzalistické. Esping-Andersen toto rozdělení o čtvrtý typ sociálního státu, konkrétně o rudimentární typ, se kterým se setkáváme ve státech jižní Evropy. Tam se sociální stát začal oproti zbytku Evropy rozvíjet se zpožděním. Tento typ sociálního státu vykazuje prvky všech výše zmíněných a navzájem je kombinuje.⁴²

V obou těchto typologiích se nacházejí styčné plochy a podobné znaky jednotlivých druhů sociálních států, proto je možné vyjádřit tyto podobnosti schematickou tabulkou pro zpřehlednění problematiky druhů sociálních států.⁴³

---

⁴² KLAMMER, Ute: *Working women in the age of flexibility: new diversities, new needs for social protection*. <http://www.basicincome.org/bien/pdf/2000Klammer.pdf> (20.7. 2010)

⁴³ Rudimentární model v této tabulce není vyobrazen, jelikož je kombinací všech typů.

R. Titmussova typologie	Korporativní	Strukturální	Reziduální
G. Esping-Andersenova typologie	Konzervativní	Sociálně demokratický	Liberální
Zaměření	preventivní	univerzalistický	na následky
Rozsah	univerzalistický s přihlédnutím k výkonu	univerzalistický	výběrový
Kvalita ⁴⁴	optimální	maximální	minimální
Výše dávek	dle příjmů	dle potřeby	dle prokázání nutnosti
Financování	z daní z povinného pojištění	z daní	z minimálního pojistného
Zdanění	progresivní	maximálně progresivní	rovné, nastavené na minimum

Tabulka 1: Kritéria jednotlivých typů sociálního státu

1.3 Sociální stát v kontextu České republiky

Česká republika, respektive Československo svým původem z Rakousko-uherské monarchie získala ne jen předlohu pro ústavní model, ale i systém sociálního zabezpečení.⁴⁵ Podle nastavení typů Gøsta Esping-Andersena vychází rakouský model jako konzervativní. Sociální služby jsou poskytovány univerzálně všem potřebným ale výše odváděných poplatků a daní odpovídá výši platu občana, tímto způsobem dodržuje společenskou diferenciaci. Stejným způsobem nastavila Československá republika svůj systém, a dokonce zakotvila toto nastavení v ústavě

⁴⁴ Pojem vyjadřuje míru zajištění. Minimální míra vyjadřuje nejnižší společensky únosnou dávku k přežití jedince, optimální vyjadřuje ideální zabezpečení v závislosti na výkonu jedince a maximální zajišťuje, co možná nejvyšší úroveň blahobytu.

⁴⁵ VODIČKA, Karel – CABADA, Ladislav: Politický systém České republiky. Praha, Portál 2007, s. 162.

z roku 1920.⁴⁶ Systém byl postaven na univerzalistickém základě kdy, například občan, jež se dostane do hmotné nouze, je odkázán na obec svého původu, není tedy individuálně odpovědný.

Po pádu totality a následném vytvoření samostatné České republiky bylo nutné hledat vzor pro politický systém. Tímto vzorem se stala zmiňovaná ústava z roku 1921, ale ne v celém ideovém pojetí. Neboť nesmíme opomínat na jednu z hlavních politických sil, tedy stanu ODS v čele s Václavem Klausem, která zastávala silně neoliberální názory.⁴⁷ Došlo k odstranění sociálních práv z vzorové ústavy, a sociální politika měla směřovat k liberálnějšímu pojetí vstříc individualizaci. Nejsilnějším zastáncem ideálů sociální politiky a sociálního státu se stala Česká strana sociálně demokratická, která se kloní k modelu Konzervativního pojetí podle Esping-Andersona a dle Titmusse korporativního modelu.⁴⁸ V roce 1998 tato strana vychází z voleb jako nejsilnější⁴⁹ a postupně to znamená i přijímání idejí sociálního státu.

V souvislosti s posledními volbami do parlamentu ČR se objevil fenomén, který postavil politiku ČSSD a potažmo i sociální politiku na pozici neefektivního. Politika sociálních jistot je příčinou špatného hospodaření státu, jež přivede ČR do situace

---

⁴⁶ Ústava Československé republiky 1920, § 68
http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html (12.7. 2010)

⁴⁷ <http://www.libri.cz/databaze/dejiny/text/t115.html>

⁴⁸ ASPALTER, Christian ; JINSOO, Kim; SOJUNG, Park. *Analysing the Welfare State in Poland, the Czech Republic, Hungary and Slovenia: An Ideal-Typical Perspective*. SOCIAL POLICY & ADMINISTRATION, 43, 2009, č. 2, s. 170–185.

⁴⁹ *Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR*.<http://volby.cz/pls/ps1998/u4>, (2.8. 2010)

stejně jako je Řecko, tedy do stavu státního bankrotu.⁵⁰ Přičemž toto tvrzení je přinejmenším velmi sporné, ale naznačuje nám, že forma státu se s novou vládou bude zaobírat jiným směrem.

---

⁵⁰ VESELOVSKÝ, Martin: *Miroslav Kalousek, poslanec a první místopředseda TOP 09*.
http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/dvacetminut/_zprava/715650, (14.7. 2010)

2. Neoliberalismus: ekonomická doktrína přesahující do filozofie a politiky

Jak bylo v práci uvedeno výše, rádi bychom nejprve obecně charakterizovali fenomén neoliberalismu, aby bylo možno ukotvit a podchytit jeho nepřátelský postoj vůči státu a jeho aktivitám, počínaje zdaněním a konče podporou jak zahraničních entit, tak obyvatelstva samotného. Dále mapujeme, z jakých stanovisek a filozofických doktrín směr vychází. Nelze též opomenout aspekt historický; jak se zrodil neoliberalismus a co se kontextuálně odehrávalo ve světové politice, jelikož i tento fakt měl a má velký vliv na to, že neoliberalismus začal být dominantním ideovým základem a že dostal své radikálnosti.

2.1 Historický vývoj neoliberalismu

Vznik tohoto myšlenkového proudu se datuje do konce 60. let 20. století⁵¹, tedy do období, kdy se poválečný kapitalismus zpomalil v ekonomickém růstu a i trh práce se začínal měnit. Společnost dospěla do bodu, kdy se ženy staly srovnatelnými účastníky trhu práce⁵², což způsobilo nejen celkové zvýšení poptávky po práci, ale také zvýšení nezaměstnanosti. Dalším důležitým momentem pro vznik neoliberalního smýšlení byl příchod první ropné krize, kdy během několika měsíců v roce 1973 stoupla cena ropy z 3 dolarů za barel na 14 dolarů.⁵³ Toto rapidní zdražení změnilo

---

⁵¹ RUDY, P.: *Culture of the Labor Movement and Work in the United States*. *Sociology Compass* 3, č. 4, 2009, s. 582, <http://caliber.ucpress.net/doi/abs/10.1525/ctx.2007.6.3.13?journalCode>, (22.7.2010)

⁵² KELLER, Jan: *Soumrak sociálního státu*. Praha, Sociologické nakladatelství 2005, s. 29.

⁵³ *Třicet let od první ropné krize*. <http://www.petrol.cz/ropa/clanek.asp?id=4403> (15.7. 2010)

podobu států a jejich ekonomik od samotných základů. Ve zmíněných dekadách se vyskytly další proměnné, které vedly k nutnosti reagovat a utvářet nová myšlenková schémata a postupy pro udržení prosperity a odvrácení krize ze 30. let.

Pro pochopení tohoto argumentu je třeba vysvětlit klima ekonomických strategií od doznění krize i následků druhé světové války. Státy v rámci předcházení těmto propadům ekonomiky pracovaly na plánu sociálních a všeobecných ekonomických strategií jako obranného mechanismu. Zdrojem pro tyto strategie byla ekonomická teorie britského myslitele Johna M. Keynese⁵⁴, který přináší do liberálního kapitalismu myšlenku státních subvencí a injekcí, aby nedošlo ke zpomalení a následnému propadu růstu. Tento postup se jevil jako geniální do konce 60. let, neboť v této době stát a jeho příjmy přestávají dostačovat na to, aby plnily funkci hnacího motoru, který rozpojuje koloběh peněz na trhu a bude sponzorem blahobytu.⁵⁵ Celé toto období je zakončeno několika personálními změnami na významných politických a ekonomických postech.

Předělem a koncem ideálů let poválečných se staly roky 1978–1980, kdy na pozici předsedy americké centrální banky nastupuje Paul A. Volcker, který vystoupil s programem boje proti inflaci a intervencím bez ohledu na vývoj nezaměstnanosti. Následně byl na post amerického prezidenta zvolen republikán Ronald Reagan, který byl svými postoji P. A. Volckerovi velmi blízko. R. Reagan sám se během svého působení v Bílém domě zasadil o významnou liberalizaci a omezení státních zásahů do ekonomiky skrze snižování daní a inflace, ač subvencoval silnou měrou vojenské rozpočty.⁵⁶ Na východ od USA se premiérkou Velké Británie stává Margaret

---

⁵⁴ KEYNES, John Maynard: *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd, 1963, 386 s.

⁵⁵ PIERSON, Christopher: *Beyond the Welfare State?* Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press 1991, s. 137.

⁵⁶ *Ronald Reagan*. <http://www.whitehouse.gov/about/presidents/ronaldreagan> (12.7.2010)

Thatcherová, která do úřadu vstupuje s vizí zastavení stagnace Velké Británie skrze liberalizaci ekonomiky i za cenu neshod s odbory a mezinárodním společenstvím.⁵⁷ Na západ od Spojených států amerických došlo též k neopomenutelné personální změně. V roce 1978 se stává generálním tajemníkem Komunistické strany Číny a předsedou vlády člověk, který vytvořil Čínskou lidově demokratickou republiku takovou, jak ji známe dnes - jako průmyslového a ekonomického tygra. Tímto člověkem byl Teng Siao-ping, bývalý blízký spolupracovník Mao Ce-tunga.⁵⁸ V této vlně neoliberálních politiků je třeba v neposlední řadě zmínit prezidenta Chile, Augusta Pinocheta, přestože se ujal moci dříve (1973) než výše zmínění. Generál Pinochet svými reformami nepochybně patří do výčtu politiků u zrodu neoliberální praxe, jelikož i on se ideově a filozoficky opíral o díla F. A. Hayeka.⁵⁹

Skutečnost, že se na významné pozice dostali téměř souběžně politici podobného rázu, naznačuje a potvrzuje změnu ideového základu a zlomový bod ve světové politice a ekonomice. Nástup těchto výrazných osobností je dobou, kdy se opět dostávají ke slovu pojmy jako *laissez-fair*, individualismus a minimální stát. Vyčerpání státu jako hnacího motoru ekonomiky a jeho přerod v instituci zažívající inflaci a zpomalení ekonomického růstu⁶⁰ způsobilo, že do vedoucích funkcí byli voleni politikové, kteří prosazovali politiku, jež oslabovala již od dob předválečných. Jednalo se o revidovaný klasický liberalismus, tedy neoliberalismus. Způsob, jakým byl tento ideový směr modifikován, je předmětem našeho zkoumání.

---

⁵⁷ Margaret Thatcher: *Press Conference after Dublin European Council*.
<http://www.margaretthatcher.org/document/104180> (12.7. 2010)

⁵⁸ HARVEY, David: *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford, Oxford University Press 2005. s. 29.

⁵⁹ BONEAU, Denis: *Friedrich von Hayek, the father of neo-liberalism*.
<http://www.voltairenet.org/article30058.html> (5.7. 2010)

⁶⁰ GRADY, Jo: From Beveridge to Turner: *Laissez-faire to neoliberalism*. *Capital & Class*, 34, 2010, č. 2, s. 169.

Dalším potvrzujícím aspektem posilování a akademického uznání způsobu smýšlení hlavních ideových kapacit neoliberalismu je, že Ferdinand A. Hayek získal Nobelovu cenu v roce 1974 a dva roky poté byl touž cenou oceněn i Milton Friedman.⁶¹ Pod vedením M. Friedmana se také Chicagská univerzita, založená J. D. Rockefellerem, dostává do popředí jako velmi významné neoliberální pracoviště.

2.2 Ideologický vývoj neoliberalismu

Neoliberalismus se svými východisky jasně postavil do opozice proti silnému státu. Jak samotný název této ideologické doktríny napovídá, vychází z klasického liberalismu, který však pozměňuje a dává ho do nového rámce. V 60. letech se utváří silná vlna pravicového smýšlení označována jako nová pravice.⁶² Z té vystupuje neoliberalismus jako dominantní směr. Projevuje se v postojích mezinárodních organizací, jako je Mezinárodní měnový fond a ovlivňuje i levicovou scénu, kupříkladu britskou Labouristickou stranu, která se s přihlédnutím k neoliberálním ideám reformovala do podoby New Labour.⁶³

---

⁶¹ HARVEY, David: *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford, Oxford University Press 2005, s. 22

⁶² HEYWOOD, Andrew: *Politické ideologie*. Praha, VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 80.

⁶³ COOTE, Anna – FRANKLIN, Jane: *Transforming welfare: new economics, New Labour and the new Tories*. Soundings 2009, <http://www.qsensei.com/content/> (4.7. 2010)

Neoliberalismus je odpovědí na ekonomickou teorii Johna M. Keynese.⁶⁴ Tato teorie, velmi lapidárně řečeno, přináší do ekonomie pojem multiplikátoru, tedy prvek ekonomického stimulu, díky kterému se světová ekonomie vyhne stagnaci a krizím. V momentě, kdy společnost začíná šetřit, se tak podniky nemohou modernizovat. Tím se zastaví celý ekonomický systém a vzniká krize. Proto Keynes přichází s ideou státní subvence trhu.⁶⁵ Tato prostá myšlenka byla hlavní ideou, která předcházela nástupu neoliberálních ideálů do politiky a ekonomie.

V době, kdy J. M. Keynes tvořil svou teorii, nastupuje na scénu politické filosofie a ekonomie člen rakouské školy Friedrich August Hayek, který se stal hlavním představitelem liberalismu 20. století. F. A. Hayek je označován jako otec neoliberalismu⁶⁶ a jeho dílo je hlavním zdrojem pro poznání programu neoliberální školy. Již v roce 1947 založil liberální think tank zvaný Mont Pelerin Society, který byl místem zrodu a utváření hlavních myšlenek, jež vyústily ve svébytný směr, v neoliberalismus. Společenství vědců z Mont Pelerin Society se skládalo z mnoha dalších osobností liberálního smýšlení, jako byl například Karel Popper či v dalším odstavci popisovaný rektor chicagské univerzity.⁶⁷

Dalším významným vědcem v tomto směru je neopomenutelně Milton Friedman, který je označován za čistého neoliberála, ba dokonce za neoliberálního guru.⁶⁸ Tento autor shrnuje popis doby předcházející nástupu politiků pozdních 70.

---

⁶⁴ KEYNES, John Maynard: *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd, 1963, s. 386.

⁶⁵ GOWLAND, David: *Makroekonomie*. Praha, VICTORIA PUBLISHING 1995, s. 107.

⁶⁶ BONEAU, Denis: *Friedrich von Hayek, the father of neo-liberalism*. <http://www.voltairenet.org/article30058.html> (5.7. 2010)

⁶⁷ *About MPS*. www.Mountpelerin.org (7.7. 2010)

⁶⁸ MCCHESENEY, Robert W.: Noam Chomsky and the Struggle Against Neoliberalism. *Monthly Review*, 1999, <http://www.chomsky.info/onchomsky/19990401.htm>

let do tvrzení, že v poválečných letech byla slovu blahobyt věnována taková pozornost, až byl upozaděn pojem svoboda.⁶⁹

Následným důležitým zdrojem pro utvoření manifestu neoliberalismu proti zásahům státu je dílo z rukou Johna Williamsona,⁷⁰ takzvaný Washingtonský konsenzus, jež je schématem doporučení pro subjekty mezinárodních organizací operujících z Washingtonu DC. V původním znění obsahoval návrhy, potažmo nařízení, pro státy latinské Ameriky. Těmto zemím bylo doporučeno udržovat nízké deficity, snižovat inflaci, přesměrovat výdaje na administrativu a nejasné dotace tak, aby se vyrovnaly příjmy na fungování základního zdravotnictví, školství a infrastruktury. Dále bylo doporučeno odstátnění průmyslu a snížení vlivu vlády na život občanů.⁷¹

2.3 Ideová východiska neoliberalismu

F. A. Hayek vystupuje ve svém díle⁷² v roli obhájce liberalismu, který je v opozici ideologii socialistické. Ta je, dle Hayeka, základem pro nacismus a komunismus. Tento liberální autor mluví o socialismu ve své celistvé podobě. Do všech podrobností tedy neanalyzuje socialisticky vedený stát, nýbrž vysvětluje nebezpečnost prvotních projevů a způsobů myšlení, které vedou nejen k zavádění socialismu, ale mohou vyústit až v totalitní režim. Svoboda a individualismus jsou dvě základní hodnoty, které se ocitají v ohrožení a pod tlakem plánovačů. Plánovač je tedy nutně středem kritiky ze strany Hayeka.

V Hayekově teorii se setkáváme s pojetím fungování dvou druhů struktury lidské společnosti, které jsou ilustrativně označeny jako struktura svobodná a

---

⁶⁹ FRIEDMAN, Milton: *Kapitalismus a svoboda*. Praha, H&H 1994, s. 182

⁷⁰ MAVROUDEAS, Stavros – PAPADATOS, Demophanes: *Neoliberalism and the Washington Consensus*. 2005, <http://www.econ.uoa.gr/UA/files/1435329852..pdf>

⁷¹ Tamtéž, s. 9.

⁷² HAYEK, Friedrich August: *Cesta do otroctví*. Brno, Barrister & Principal 2004, s. 215.

vojenská. Ve svém dalším díle *The Constitution of Liberty* tento střet posouvá v čase, tedy od kritiky socialismu ke Keynesově intervencionalismu.⁷³ V případě vojenské struktury společnosti je člověk zbaven odpovědnosti, tedy i svobody, za cenu snížení rizik. Zmíněný systém tak přináší jedinci jisté výhody, ale zároveň jej zbavuje lidskosti a svobodného úsudku. Jako příklad přínosů vlády plánovačů zmiňuje Hayek⁷⁴ velice užitečnou stavbu německých dálnic Adolfem Hitlerem. Tento plán měl původně jiný účel, ale následně se ukázal jeho velký přínos. Navíc na něm pracovalo mnoho osob, aniž se ptalo po účelu, pouze pod tlakem a s rozkazem. Tento fakt mimo jiné F. A. Hayek označuje za značnou tendenci Němců k upřednostňování zajištěnosti před svobodou.⁷⁵ Německo je státem, který jako jeden z prvních zavádí sociálně právní legislativu.

Na druhou stranu pracuje F. A. Hayek na nutných změnách liberální doktríny, je totiž nesporné, že postupem času ztratila na síle a je postupně nahrazována. Tímto přehodnocením přispívá k utvoření moderní verze liberalismu. Pojetí svobody a liberalismu, jak jej nastínil Adam Smith ve svém díle⁷⁶, muselo být vystaveno přehodnocení, jak se prokázalo například v situaci, kdy v Británii po první světové válce liberální strana selhávala.⁷⁷ Současně s tím byla neintervenujícímu liberalismu dávána za vinu světová hospodářská krize.

Samoregulační fungování trhu se potvrzuje jako funkční teze, ale při současné úrovni blahobytu je přínosné poskytovat některé sociální služby v omezené míře, například pro případ náhlé neschopnosti vykonávat práci a tím nezpůsobit účastnit

---

⁷³ HAYEK, Friedrich August: *Costitution of Liberty*. Chickago, Chickago university press 1978, s. 560.

⁷⁴ HAYEK, Friedrich August: *Cesta do otroctví*. Brno, Barrister & Principal 2004, s. 56.

⁷⁵ HAYEK, Friedrich August: *Cesta do otroctví*. Brno, Barrister & Principal 2004, s. 117.

⁷⁶ SMITH, Adam: *Pojednání o povaze a původu bohatství národů*. Praha 2001.

⁷⁷ ROVNÁ, Lenka: *Kdo vládne Británii?* Praha, SLON 2004, s. 35

se trhu. Přílišné lpění na laissez-fair bylo jednou z příčin úpadku liberálů. V době, kdy poptávka po podpoře byla silná, strana nabízela pouze nekonkrétní podíl na pokroku a následném blahobytu.⁷⁸

Milton Friedman ve své práci *Kapitalismus a svoboda*,⁷⁹ vychází ze stejného ideového základu. Podrobuje jej též kritice. Ideový základ doktríny se nezměnil, ale sémanticky mu bylo přisouzeno, že tenduje ke konzervatismu.⁸⁰ A odpůrci soukromého podnikání byli těmi, kdo se na tomto přenesení významu podíleli zejména. Změna významu pojmu liberalismus se projevila spíše v ekonomické než politické sféře. Liberální postoje zůstali nezměněny, ale míra státních zásahů se zvyšovala.

Liberální ideály jsou přínosným prvkem pro společnost, jelikož se svobodou obchodní přináší i svobodu osobní. F. A. Hayek podporuje toto tvrzení faktem rozvoje vědy a techniky, tak jako tomu bylo v případě svobodné Švýcarské republiky a rozvoje hodinářství. Podobný argument přikládá M. Friedman, jenž tvrdí, že není možné oddělit ekonomiku od politiky, tedy svobodu ekonomickou od svobody politické.⁸¹ Též dodává, že státy, které nezasahují do ekonomiky, produkují v absolutních číslech daleko vyšší zisky, aniž by omezovaly jedince.⁸²

---

⁷⁸ HAYEK, Friedrich August: *Cesta do otroctví*. Brno, Barrister & Principal 2004, s. 35.

⁷⁹ FRIEDMAN, Milton: *Kapitalismus a svoboda*. Praha, H&H 1994, s. 182.

⁸⁰ FRIEDMAN, Milton: *Kapitalismus a svoboda*. Praha, H&H 1994, s. 18.

⁸¹ FRIEDMAN, Milton – FRIEDMAN, Rose A.: *Svoboda volby*. Praha, Liberální institut, 1992, 318 s.

⁸² FRIEDMAN, Milton: The Hong Kong Experiment. Hoover Digest, č.3, 1998, <http://www.hoover.org/publications/hoover-digest/article/7696>, (19.6. 2010)

2.3.1 Státní intervencionalismus

Další oblastí státních zásahů do ekonomiky je odstupňované zdanění, proti kterému se neoliberalní škola ohrazuje. Za prvé, zdanit určitou sociální vrstvu více než druhou je přímo proti spravedlnosti a z praktického hlediska nepřináší tento vládní krok kýžený efekt, ale naopak demotivuje plátce daně, který se zákonitě snaží této platbě vyhnout.⁸³ Toto tvrzení též potvrzuje pokus o zavedení progresivní daně ve Spojených státech, které se setkalo s neúspěchem.⁸⁴

Analyzujme přímé myšlenky a nastínění intervenování státu a politické moci do společnosti skrze trh dle představ F. A. Hayeka, M. Friedmana a neoliberalních think tanků. Jak bylo již odhaleno výše, základním sporem je přípustnost narušování přirozeného pohybu trhu. Pro svobodu je nutno zajistit fungující konkurenční vztahy při výměně zboží. Úkolem státní moci je nastavit rámec a pravidla pro směnu zboží. Faktem je, že v případě nařízeného zaměření vědecké obce pouze na jednu oblast zkoumání, budou výsledky výzkumu markantní. Ale není tato cena za omezení výzkumu v jiných oblastech příliš vysoká?⁸⁵ Tímto krokem je přeci ohrožen rozvoj jiné oblasti.

Podobný argument zmiňuje i ekonom M. Friedman na příkladu farmářů, kteří kvůli státním nařízením nemohou pěstovat plodiny podle svých představ.⁸⁶ Výsledkem je nadprodukce nařízené plodiny. Kdy tedy vláda není tímto determinujícím hybatelem změn v pokroku? Je to v případě, že není otázkou

---

⁸³ FRIEDMAN, Milton: *Kapitalismus a svoboda*. Praha, H&H 1994, s. 150.

⁸⁴ ALBA, Alexander – JACOBSEN, Kurt: Counter-Reform in the American Welfare State: Ideas, Institutions, and Progressive Taxation. *New Political Science*, 30, č. 3, 2008, s. 285-306.

⁸⁵ HAYEK, Friedrich August: *Cesta do otroctví*. Brno, Barrister & Principal 2004, s. 37.

⁸⁶ FRIEDMAN, Milton: *Kapitalismus a svoboda*. Praha, H&H 1994, s. 42.

konkurence, ale samotného přežití jedince, tedy množství vypouštění zplodin z továren a narušování vodních toků, stejně jako nastavení pracovní doby. Restrikce v tomto směru utváří právní rámec pro samotnou životaschopnost trhu a účastníků na něm. Tato restrikce ale nesmí sahat dále, aby nedošlo k diktátu a plánu. Člověk je příliš krátkozrakým, aby mohl řídit a předvídat vývoj ve společnosti do všech detailů. Není možné centrálně rozhodovat v jakékoli oblasti lidské činnosti a v přáních jedince. Proto je liberál nepřítelem jak nacismu, tak komunismu.⁸⁷ Liberál lpí na individualismu a svobodné vůli jedince. Hodnotové žebříčky jsou jedinečné jako člověk sám. Je pouze nemnoho společných cílů pro všechny. Možným řešením pro plánované zásahy do společnosti by byla vláda složená z odborníků, která by byla schopna utvořit základní průsečné cíle. Toto nastavení je ale narušením demokracie. Za prvé v ohledu výběru odborníků a za druhé je zde přítomen problém jedinců, kteří se neshodují s průměrným a odhadovaným společným cílem.⁸⁸

2.3.2 Školství

Podobný problém s nastavováním společných cílů je obsažen i v problematice školství. V případě vzdělávání je prakticky nemožné, aby stát vystupoval jako suverén, jelikož každá rodina má jinou představu o způsobu získávání a objemu znalostí. Společenský konsenzus je obsažen s jistotou jen v případě čtení, psaní a počítání. Jinými slovy je stát oprávněn nezaujatě poskytnout pouze základní vzdělání.⁸⁹

Ve školství se také projevuje, jak nás státem řízený systém ovlivňuje. Názorným příkladem je fakt, že všichni jsou nuceni platit stejně vysoké daně, ale kvalita škol je

---

⁸⁷ HAYEK, Friedrich August: *Cesta do otroctví*. Brno, Barrister & Principal 2004, s. 43.

⁸⁸ HAYEK, Friedrich August: *Cesta do otroctví*. Brno, Barrister & Principal 2004, s. 201.

⁸⁹ FRIEDMAN, Milton: *Kapitalismus a svoboda*. Praha, H&H 1994, s. 94.

odlišná. Stát tímto narušil systém tržního vztahu, svobodné volby a systém přímé platby a přímé kontroly. Opatřením shodným s myšlenkou neoliberalismu je přenesení odpovědnosti za platby školy na studenty,⁹⁰ čímž se má zaručit návrat tržního vztahu do vzdělávání. Přínosem by měl být motivační účinek jak na studenty, kteří si kupují služby učitele, tak na systém vedení školy, jež aby bylo úspěšné, musí nabízet kvalitní výuku. Svobodný a decentralizovaný systém přináší do školství možnost nastavení vzdělání takového, jaké si skutečně jedinec žádá a není tím tedy následně limitována jeho kariéra, a když ano, tak pouze do té míry, jak si ji sám nastavil.⁹¹

2.3.3 Sociální otázky

K otázkám sociálního zajištění říká F. A. Hayek, že nás tyto povinné poplatky a jejich financování zatěžují jak v mládí, tak ve stáří a dokonce mají vliv i na naše zaměstnání a vzdělání.⁹² Tím, že se zajišťujeme, zbavujeme se také svobodné volby v těchto oblastech, jelikož systém – nikoli jedinec sám – určuje, v jaké oblasti je výhodné se rozvíjet. V centralizovaném systému dochází k nerovnosti mezi tím, co jedinec platí a co získává.

Dalším problémem je stanovení výše sociálních dávek, protože je nemožné bez výhrad určit jejich spravedlivou míru, aniž bychom eliminovali aspekt štěstí a náhody, který je jedním ze základních aspektů lidského života.⁹³ Dorovnávání nepřízně

---

⁹⁰ COLCLOUGH, Christopher: *Education and the market: Which parts of the neoliberal solution are correct?* World Development, 24, č. 4, 1996, s. 589-610.

⁹¹ FRIEDMAN, Milton: *The Role Of Government In Education*.
<http://www.schoolchoices.org/roo/fried1.htm>, (31.7.2010)

⁹² HAYEK, Friedrich August: *Cesta do otroctví*. Brno, Barrister & Principal 2004, s. 91

⁹³ Tamtéž, s. 95.

osudu také není přirozeným společenským jevem a nerovnost samotná by neměla být vnímána jako zápor. Největším přínosem svobodného kapitalismu je rovnost příležitostí, která by měla zaručit možnost zlepšení schopností jedince, s čímž postupně přichází i vyšší blahobyt.⁹⁴ Článek Občanského institutu v tomto směru též upozorňuje na samotný význam slova sociální a podotýká, že není synonymem rovnosti, jak bývá mylně interpretováno.⁹⁵ Jeho pravý význam zní společenský či solidární, nelze ho tedy zaměňovat s egalitářstvím.

V případě spravedlivosti míry a určení dávek se neoliberální autoři shodují. Problém vidí nejen ve výši dávek, ale také v oblasti, do které budou směřovány. Autoři Občanského institutu tento problém ilustrují na příkladu státní podpory center pro jedince se zdravotním postižením.⁹⁶ Pakliže stát rozhodne o financování zařízení, rozhodně nejedná podle představ a přání jednotlivého občana, který se tímto stává nedobrovolným sponzorem. Daleko svobodnější a spravedlivější je systém soukromých sbírek a charity, kde není nikdo nucen přispívat, takže ani postoje tak nejsou univerzalizovány. Stejným způsobem na tento problém nahlíží M. Friedman, který vidí jako ztrátu osobní svobody i povinnost státem řízeného sociálního zabezpečení.⁹⁷

V případě finančního zabezpečení ze strany státu je třeba se vyvarovat toho, aby byl stát diktátorem naší společenské pozice. Podle F. A. Hayeka existují dva typy zajištění opírající se o již zmíněné typy společnosti - svobodné a vojenské.⁹⁸ První typ je systém poskytující omezenou jistotu zamezující případům vyhladovění a ztrátu

---

⁹⁴ FRIEDMAN, Milton: *Kapitalismus a svoboda*. Praha, H&H 1994, s. 147

⁹⁵ MOLITOR, Bruno: Sociální mýtus. <http://www.obcinst.cz/cs/Socialni-mytus-c1463/>, (7.6. 2010)

⁹⁶ Tamtéž, <http://www.obcinst.cz/cs/Socialni-mytus-c1463/>, (30.6.2010)

⁹⁷ FRIEDMAN, Milton – FRIEDMAN, Rose A.: *Svoboda volby*. Praha, Liberální institut, 1992, s. 210.

⁹⁸ HAYEK, Friedrich August: *Cesta do otroctví*. Brno, Barrister & Principal 2004, s. 114.

života z důvodu úrazu. Tento typ je humánní a zároveň neohrožující svobodu, jak lze uvést například na problematice nezaměstnanosti. Jedná se o systém, který člověku, jenž se ocitne bez pracovního místa, neubírá motivaci vyhnout se zaměstnání a zároveň je dostatečnou obranou proti nutnému zamezení masové nezaměstnanosti, která se v dějinách již několikrát vyskytla. Na straně druhé je absolutní zabezpečení, jež je nabízeno socialisty, ve kterém je člověku zajišťována stávající životní úroveň. Tento krok je aktem zrušení trhu, odpírá člověku svobodné rozhodování a navíc demotivuje jedince ke kreativnímu a aktivnímu přístupu k životu a práci. Stejně je reflektována otázka bydlení, člověk nemá být demotivován k vlastnímu úsilí řešit svou bytovou situaci, má k ní přistupovat kreativně a racionálně. Tato oblast je tedy nechána zcela na jeho zodpovědnosti a není žádného oprávnění na to aby stát vystavěl normované byty.⁹⁹

Další argument proti dorovnávání životní úrovně na základě původního zaměstnání je zmíněn v periodiku revue CEVRO.¹⁰⁰ Myšlenka je opřena o situaci dvou osob, dělníka a bankovního úředníka, přičemž oba jsou nezaměstnaní, není zde žádného důvodu zvýhodnění jednoho či druhého; oba jsou ve stejné situaci. Je nespravedlivé zabezpečovat a zvýhodňovat jednoho před druhým.¹⁰¹ Zruší-li se hrozba ztráty životní úrovně, pak zaměstnavateli zbude jako jediný prostředek nátlaku a motivace k výkonu použití síly, což je jasný krok zpět ve vývoji člověka a společnosti.¹⁰² Tímto rozdělením se oklikou vracíme k problému rizik a

---

⁹⁹ DODSON, Jago: *Rolling the State?: Government, neoliberalism and housing assistance in four advanced economies*. Urban Research Program, č.7, 2006, s. 14.

¹⁰⁰ TLUCHOŘ, Petr: *Nezaměstnanost a systém sociálního příživnictví*. Revue CEVRO, č. 3, 2003. s. 8.

¹⁰¹ Tamtéž, s.8

¹⁰² HAYEK, Friedrich August: *Cesta do otroctví*. Brno, Barrister & Principal 2004, s. 114.

zodpovědnosti jedince. Tím, že je za člověka rozhodováno, se z něj stává pouhý subjekt vládních kroků a jimi nastaveným plánem. Člověk je devalvován.¹⁰³

2.3.4 Zdravotnictví

Problematika financování zdravotnictví se jeví neoliberalní teorii zcela jasně. Jak se vyjadřuje Milton Friedman ve svém článku o zdravotnické reformě,¹⁰⁴ je třeba sledovat vývoj zdravotnictví od konce druhé světové války, neboť došlo k několika protichůdným jevům. Náklady a nároky na zdravotní péči se neustále zvyšují, přičemž v důsledku inflace a zamrzlé výše pojistného v rozpočtech stále chybí finance. Výsledkem je zatížení jak státu, tak občanů. Proto není od státu možné očekávat, že bude z těchto zdrojů financovat vysokou úroveň zdravotní péče. Ideálním stavem se jeví zajištění pouze základních lékařských služeb. V ostatních případech je nutné z lékařské služby udělat standardní obchodovatelnou komoditu, kterou si jedinec dle svého uvážení může zakoupit.¹⁰⁵ Nastavuje se tak minimální zdravotní péče nutná pro přežití jedince, čímž dochází ke snížení povinné pojistné částky. V ostatních případech se zvyšuje spoluúčast pacienta. Ta odstraňuje odosobnělý aspekt platby třetí stranou (státem), která vyvolává podobně jako ve

---

¹⁰³ HAYEK, Friedrich August: *Cesta do otroctví*. Brno, Barrister & Principal 2004, s. 119.

¹⁰⁴ FRIEDMAN, Milton: How to Cure Health Care. Hoover Digest, č.3, 1998, č. 3, 2001, <http://www.hoover.org/publications/hoover-digest/article/7298> , (2.7.2010)

¹⁰⁵ RUTHJERSEN, Anne L.: *Neo-liberalism and health care, 2007*, 17 s., http://eprints.qut.edu.au/16638/1/Anne_Linda_Ruthjersen_Thesis.pdf, (23.5.2010)

školsví ztrátu kontroly a pŕípadného nátlaku mezi oběma stranami.¹⁰⁶ Navíc se občan svobodně rozhodne, zda se soukromě pŕipojistí u privátní pojišřovny, která vklady zhodnocuje tím, že je obchoduje.

---

¹⁰⁶ FRIEDMAN, Milton: How to Cure Health Care. Hoover Digest, ř.3, 1998, ř. 3, 2001, <http://www.hoover.org/publications/hoover-digest/article/7298>, (9.7. 2010)

3. Neoliberalismus a sociální stát

Neoliberální doktrína vychází ze tří základních pojmů. Jedná se o svobodu, individualismus a ekonomickou racionalitu.¹⁰⁷ Člověk je racionálním tvorem, který je schopen se na základě svého vlastního uvážení zcela samostatně rozhodovat o tom co a proč bude činit. Proto neexistuje důvod, aby stát za jedince rozhodoval v tom, kam bude investovat své peníze, v jakých oblastech se bude rozvíjet a jak celkově naloží se svým vlastním osudem. Základním právem každého jedince je rozhodnout se, zdali se bude zabezpečovat na důchod, do jaké míry se bude starat o svůj zdravotní stav a jaké vzdělání si zvolí. Na svobodu jedince se však také přímo úměrně váží rizika a celková zodpovědnost. Proto neoliberální autoři nezavrhují stát zcela, neboť ten vytváří rámec a nastavuje základní pravidla. Má zajišťovat základní ochranu potřebnou pro zachování života a zdraví jedince a tím zajistit samotné fungování celé společnosti. Tyto služby nám stát poskytovat může, ba dokonce by měl, ale jen v míře nezbytně nutné, aby tím nebyly omezovány základní lidské svobody.

Tyto základní tendence jsou patrné ve všech zkoumaných oblastech i v jejich financování, které je založeno na snižování jak daní tak i sociálního a zdravotního pojištění. Touto redistribucí se přenáší odpovědnost státu na samotné občany, kteří tak získávají možnost zajišťovat se podle svých vlastních představ. Na toto tvrzení se váže důležitý postoj; vláda uděluje sociální zajištění a celkové státní subvence na základě výkonu, nikoli za odsloužené roky či současné společenské postavení.

V sociálním zabezpečení je tak státem poskytována pouze minimální ochrana pro případ nezaměstnanosti či nenadálých situací. Sociální dávky jsou nastaveny na minimální úrovni, jelikož jejich účelem není udržovat sociální status, ale pouze zajistit nejzákladnější potřeby. Pokud občan vyžaduje vyšší míru zajištění, je toto rozhodnutí

---

¹⁰⁷ RUTHJERSEN, Anne L.: *Neo-liberalism and health care*, 2007, s.17, http://eprints.qut.edu.au/16638/1/Anne_Linda_Ruthjersen_Thesis.pdf , (

zanecháno na jeho vlastním uvážení. Například důchodové pojištění je nastaveno tak, aby občan nebyl povinen odevzdávat částku vyšší než je nezbytně nutné.

Podobná situace nastává i v rezortu zdravotnictví, kde povinné pojištění je opět stanoveno pouze na minimální výši. Jiné než základní služby jsou financovány samostatně.

V otázce školství je funkce státu omezena na základní úroveň vzdělávání, aby se v dalším rozvíjení mohl každý rozhodnout podle svého uvážení. Vyšší stupně vzdělání by měly být financovány z vlastních zdrojů občana, aby měl plátce přímý vliv na fungování této instituce.¹⁰⁸

Stát nemůže subvencovat jednotlivé vědní obory, neboť každý občan by se tak proti své vůli stával jejich sponzorem. Přičemž toto rozhodnutí náleží pouze jemu. Stejným způsobem můžeme toto pravidlo aplikovat na oblast kultury i poskytovatele sociálních služeb. Není důvod pro rozhodování státu, když se může každý svobodně rozhodnout, kterou oblast podpoří, například formou charitativního daru.

Z těchto definičních charakteristik můžeme při zasazení do kontextu typologie sociálního státu určit, že jediný pro neoliberalismus přípustný typ sociálního státu je model reziduální/liberální.

---

¹⁰⁸ FRIEDMAN, Milton: The Role Of Government In Education.

<http://www.schoolchoices.org/roo/fried1.htm>

4. Politický program strany TOP 09

Jak bylo zmíněno v úvodu práce, položili jsme oběma zkoumaným politickým stranám dotaz, zda jejich politický program nějakým způsobem vychází z neoliberální doktríny. Strana TOP 09 na tuto otázku odpověděla takto: „*Dobrý den, takto bychom to nepojmenovávali. TOP 09 je konzervativní stranou.*“¹⁰⁹ Abychom zjistili, zda tato politická strana skutečně není, jak sama tvrdí, ovlivněna idejemi neoliberální školy, provedeme rozbor jejího politického programu, zejména v oblasti sociální politiky.

TOP 09 ve svém hodnotovém desateru potvrzuje, jak píše v e-mailu, že jsou konzervativní stranou.¹¹⁰ Toto tvrzení však stále nevylučuje, že se strana opírá o neoliberální ideje, jelikož neoliberalismus je součástí nové pravice, jež je ideologicky řazena ke konzervatismu.¹¹¹

Než začneme analyzovat sociální politiku této politické strany, chtěl bych popsat podobnosti s neoliberální ideologií na rovině obecně státně intervenující.

4.1 Státní intervencionalismus a TOP 09

Již v úvodu programového prohlášení vlády na léta 2010-2014 strana TOP 09 uvádí, že: „*Prvořadým úkolem vlády je vyvést zemi z ekonomické krize a v tomto*

---

¹⁰⁹ Lenka Koudelková, Celostátní kancelář TOP 09 (7.7.2010)

¹¹⁰ Hodnotové desatero TOP 09, <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/hodnotove-desatero/>

¹¹¹ HEYWOOD, Andrew: *Politické ideologie*. Praha, VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 87.

smyslu musí být nejen vládou vysoce kompetentní, ale i vládou krizového řízení.¹¹² Z tohoto důvodu nemůže prosazovat snižování daní, není tedy jasně zřejmé, zda TOP 09 nechce snižovat daně, či jí to současná situace pouze nedovoluje. Ke stavu současné mezinárodní finanční krize se také váže potřeba hledat společná řešení, která mohou být i kompromisní.

V celém volebním programu je stále přítomna myšlenka nezvyšování výdajů vládní politiky, což potvrzuje blízkost s neoliberalismem. V otázce hospodářského růstu a rozvoje státu nechce strana zvyšovat veřejné výdaje, naopak je chce co nejvíce omezit, což je jasná podpora volného trhu a individuálních politických aktivit. Dalším důkazem podobnosti smýšlení s neoliberalismem je i prohlášení, že vláda bude snižovat státní deficit a udrží stabilní veřejné rozpočty. Následně, shodně s Washingtonským konsensem, prosazuje TOP 09 snížení výdajů na administrativní chod státu, například zmražením růstu platů státních zaměstnanců a zaváděním jednoho inkasního místa pro výběr daní a zdravotního pojištění.

Dalším ekonomickým krokem shodným s neoliberalní školou je sjednocení daňového základu a zásadní nesouhlas s progresivním zdaněním.¹¹³ Tyto kroky se mají stát motivačním činitelem jedince k výkonu. Dále, shodně s neoliberalismem, odmítá strana TOP 09 zvýhodňování jednoho odvětví nad druhým.¹¹⁴

V programovém prohlášení TOP 09 na léta 2010-2014 nalzáme i v tématech přímo nesouvisejících s problematikou sociálního státu, názory shodné s neoliberalní školou. Příkladem z oblasti dopravy může být zavádění tržní soutěže v oblasti železniční přepravy. V jiných oblastech dopravy je strana silně intervenující a

---

¹¹² *Volební program TOP 09: Volby 2010 do Poslanecké sněmovny*,
<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/>

¹¹³ Programová východiska a principy TOP 09, <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/programova-vychodiska-a-principy/>

¹¹⁴ *Volební program TOP 09: Volby 2010 do Poslanecké sněmovny*, s. 8,
<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/>

omezující, ale jeví se, že tato omezení jsou shodná s neoliberální podmínkou zamezení ekologicky destruktivních následků trhu. Stejně tak se staví kupříkladu i k subvenci BIO potravin.¹¹⁵

Další shodnou oblastí s neoliberální teorií je decentralizace státní moci. TOP 09 se zasazuje o přenesení rozhodování na úroveň krajů a obcí. Proto budou na úrovních obcí přidělovány i prostředky z dotačních fondů. Strana se však s neoliberalismem neshoduje v silném přenechání kompetencí a intervencí ze strany vlády; zefektivňování státní správy nemá za cíl osvobodování jedince, ale pouze vyrovnání státních výdajů, aby nedošlo ke státnímu bankrotu.

4. 2 Sociální služby a TOP 09

V problematice sociálního státu navrhuje strana TOP 09 shodné reformy, jako navrhuje neoliberální škola. TOP 09 je pro snížení sociálních dávek, ale proklamuje, že obecná koncepce jejich sociální politiky vychází z konzervativního pojetí rodiny jako základu systému ochrany. Přitom ale navrhuje zrušit porodné (a pohřebné) a podporuje „*možnost co nejrychlejšího návratu žen k pracovní kariéře po narození dítěte*“.¹¹⁶ Dále chce zhodnotit systém poskytování všech rodinných dávek, jejich výplatu chce značně omezit a příspěvek na dítě nahradit formou slevy na dani z příjmu.¹¹⁷ V podpoře pěstounské péče oproti ústavní výchově můžeme spatřovat jak prvek podpory rodiny, tak tendenci k decentralizaci sociálních služeb poskytovaných státem. Ve všech oblastech sociálních služeb hovoří strana TOP 09 o nutné spolupráci s neziskovými organizacemi. Tímto krokem tak přesouvá

---

¹¹⁵ Tamtéž, s. 11.

¹¹⁶ *Volební program TOP 09: Volby 2010 do Poslanecké sněmovny*, s. 11, <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/>

¹¹⁷ Tamtéž, s. 16.

zodpovědnost státu na nestátní sektor. Zároveň však chce zvýšit institucionální financování těchto služeb a nikde v programu (vyjma důchodové reformy) se nehovoří přímo o kapitalizaci systému, v čemž by se strana TOP 09 daleko znatelněji blížila k neoliberalní škole.

V případě důchodové reformy se TOP 09 nepouští do změny výše důchodů, hovoří o konzervační tendenci, tedy o udržení stávající výše. Do problematiky přináší pouze kombinovaný systém financování. Ze současné výhradní formy zdanění práce se bude přistupovat k formě vícesložkové. Ta je založena jak na dani z příjmu (ve výši 24%), tak na povinném placení do kapitalizačního fondu v nejnižší výši 6% ze mzdy. Strana tak sice zavádí kapitalizační systém, nicméně finální úroveň povinného zajišťování na důchod se zvýší alespoň o 2% proti celkové současné výši 28%.¹¹⁸ Navíc pokud má občan rodiče důchodového věku, je povinen odevzdávat 2% svého příjmu přímo jim.¹¹⁹

Tímto krokem se systém otevírá tržně konkurenčnímu způsobu pojištění, avšak oproti myšlence neoliberalismu, odebírá jedinci možnost svobodné volby, tím že nastavuje vyšší než současnou míru povinného zabezpečení. Tato reforma znamená přenesení finanční odpovědnosti ze státu přímo na jedince.

Strana TOP 09 požaduje stanovení výše sociálních dávek na minimální úroveň, a dle strany, tudíž na úroveň odpovídající. Cílem tohoto kroku je motivace občanů k práci.¹²⁰ Současný systém označuje za sociálně potřebné příliš rozsáhlou skupinu občanů ČR. Tento nedostatek se bude strana snažit odstranit, například testováním majetkových poměrů občanů žádajících o příspěvek na péči a odejmutím této

---

¹¹⁸ Tamtéž, s. 18.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 18.

¹²⁰ *Volební program TOP 09: Volby 2010 do Poslanecké sněmovny*, s.16,<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/>

podpory u osob v prvním stupni závislosti.¹²¹ Dále je systém sociálního zajištění poskytován jen v prokazatelných případech, navíc musí být podložený snahou jedince.

TOP 09 nezohledňuje bytovou politiku jako okruh svého volebního programu, proto ji nepřipadá ani samostatná kapitola. Jediná zmínka o bytové politice je věnována tématu zrušení státního příspěvku na stavební spoření neboť je neefektivní a nebývá použita k sledovanému záměru.¹²²

4.3 Zdravotnictví a TOP 09

V oblasti zdravotnictví se politika TOP 09 silně podobá neoliberalní vizi. Cílem reformy je zbavit stát regulačního efektu a do systému zdravotního pojištění vnést silnější konkurenční prostředí. V žádném případě TOP 09 nemá v plánu zavádět zvyšování povinného pojištění, na druhou stranu hodlá prosadit zvýšení přímých plateb u lékaře. Současný stav 14% spoluúčasti chce navýšit na úroveň 25%. Toto navýšení má proběhnout postupně.¹²³ Na druhou stranu usiluje strana o udržení současného statutu quo, tedy solidárního systému zdravotnictví. A nenastavují tedy minimální míru péče.

---

¹²¹ Tamtéž, s. 16-17.

¹²² VAŠEK, Petr – HONZEJK, Petr: KALOUSEK: I v podpoře stavebního spoření, <http://www.top09.cz/co-delame/napsali-o-nas/?clanek=1379>

¹²³ *Volební program TOP 09: Volby 2010 do Poslanecké sněmovny*, s. 21, <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/>

4.4 Školství a TOP 09

V systému školství strana počítá se zvýšením platů učitelů na základních a středních školách. Nehodlá se tedy vzdát svého intervenčního vlivu. V terciárním vzdělávání plánuje zavedení finanční spoluúčasti, čímž je v souladu s Friedmanovým projektem přímého tržního vztahu, který je oboustranně motivační. TOP 09 počítá s nabízením efektivního systému stipendií, které dodržují liberální pravicovou ideu rovnosti příležitostí. K ideji rovných příležitostí se strana zavazuje přímo v úvodu svého volebního programu. „Zavazujeme se, (...) že nevstoupíme do vlády, která bude upřednostňovat rovnost spotřeby před společností rovných příležitostí“.¹²⁴

V oblasti vědy a výzkumu plánuje strana TOP 09 zavést vyšší míru soutěživosti a posílit autonomii.¹²⁵ Tento bod se tak také opírá o myšlenky neoliberalní školy.

---

¹²⁴ Volební program TOP 09: Volby 2010 do Poslanecké sněmovny,
<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/>

¹²⁵ Volební program TOP 09: Volby 2010 do Poslanecké sněmovny, s. 28-29,
<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/>

5. Politický program strany Věci veřejné

Abychom mohli určit, zda a do jaké míry je tato politická strana ovlivněna neoliberální ideologií a omezuje-li tedy prvky sociálního státu, provedeme podrobnější prozkoumání politického programu. Obdobně jako u politické strany TOP 09 byla prostřednictvím elektronické pošty v úvodu výzkumu položena straně Věci veřejné otázka, zdali strana nějakým způsobem vychází z neoliberálního paradigmatu. Po měsíční prodlevě se strana vyjádřila tímto způsobem: „*Dobrý den, z neoliberalismu nevycházíme. Kloníme se spíše k liberalismu. Uznáváme především životní jistoty a usilujeme o řešení sociálních otázek. Snažíme se vyhnout jednostrannosti politiky, kterou prosazují neoliberalisti.*“¹²⁶ Tato dvojnásobná odpověď poukazuje na původ této politické strany. Věci veřejné se zprvu zaměřovaly pouze na jedno téma, a to na boj proti korupci.¹²⁷ Z toho vyplývá i jejich ideologická rozpolcenost, patrná na zaslané definici: liberální strana uznávající především životní jistoty. Dalším důkazem ideologické nezařaditelnosti je způsob rozhodování strany prostřednictvím stranických referend. Než se uskuteční hlasování o daném tématu, není jasné, jaké stanovisko bude strana zastávat.

Pokusme se nyní vysledovat znaky neoliberálního uvažování, přestože se k této ideologii strana otevřeně nehlásí.

5.1 Státní intervencionalismus a Věci veřejné

---

¹²⁶ Bc. Alice Neuvirtivá, analytické oddělení VV (25.7. 2010)

¹²⁷ FRANK, Jan: Nesnesitelná dětinskost monotematické politiky (16.7.2010), Revue Politika, č. 7-8, 2010, <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1331/nesnesitelna-detinskost-monotematicke-politiky>

Podobně jako strana TOP 09 se i strana Věci veřejné ohrazuje proti státu jakožto tvůrci hospodářského růstu. Stát má pouze nastavovat pravidla volného trhu, což je shodné s neoliberalní ideologií.¹²⁸ V souladu s Washingtonským konsenzem má strana za cíl snižovat státní rozpočet a zajišťovat vyrovnaný stav státní ekonomiky. Věci veřejné též zaručují svobodný obchod a konkurenční prostředí.¹²⁹ V otázce danění nalézáme v politickém programu této strany, že cílem Věcí veřejných je snížení přímých daní ve prospěch daní nepřímých, což je krok vstříc snížení výdajů státu na administrativu, mimo jiné další doporučení Washingtonského konsensu. Dále navrhuji snížit počet státních zaměstnanců, což by mělo zákonitě spět ke snížení provozních výdajů státu. Stejně jako neoliberalové vnímají daně jako demotivující, proto si za cíl stanovují snižování daní. Daň dárcovskou a dědickou má strana za cíl zrušit úplně.¹³⁰ Odklání se ale od neoliberalního rámce uznáním progresivního zdanění.¹³¹

Zřízení daňové asignace, kdy je občan povinen státu odvádět stále stejnou daň, ale částečně si sám určí, kam bude tato dávka směřovat, občanovi stanoví sice pouze omezenou svobodu, ale zaručuje, že se tak nestane sponzorem určitého odvětví proti své vůli. Strana Věci veřejné avšak dále navrhuje zavedení progresivní daně a zavedení centrálního nákupu pro státní úřady, což jednoznačně omezuje konkurenční boj a volný trh.

V současné době přistupuje strana ke keynesiánskému způsobu dofinancování ekonomiky, ale jedná tak pouze dočasně. Později chce odpovědnost převést na podnikatele samotného, tedy na volný trh.¹³² Věci veřejné podporují také spolupráci

---

¹²⁸ Volební program Věci veřejné, s.6, <http://www.veciverejne.cz/politicky-program.html>

¹²⁹ Volební program Věci veřejné, s. 6, <http://www.veciverejne.cz/politicky-program.html>

¹³⁰ Volební program Věci veřejné, s. 7 <http://www.veciverejne.cz/politicky-program.html>

¹³¹ Tamtéž, s. 7

¹³² Tamtéž, s. 8

veřejného sektoru se sektorem soukromým, což je náznak decentralizace a snížení vlivu státu. Tato politická strana též usiluje o zpřístupnění trhu jednotlivcům prostřednictvím zavedení jednoho správního místa k vyřizování veškerých náležitostí.¹³³

5.2 Sociální služby a Věci veřejné

V oblasti sociální politiky navrhují Věci veřejné zpřísnění vydávání sociálních dávek, které by se měly poskytovat na základě předešlého výkonu a aktuální snahy,¹³⁴ což svědčí pro neoliberalní tendence. Oproti tomu by si měl stát ponechat silnou kontrolu a zasahování do rozhodování obcí, které musí povinně zřizovat veřejně prospěšné práce, čímž strana zasahuje jak do rozhodovacích pravomocí obcí, tak tím narušuje trh, jelikož uměle vytváří pracovní místa. Na druhou stranu se tímto mění postoj k zodpovědnosti jedince, svým způsobem ji přebírá obec. Dalším narušením trhu je vyplácení sociálních dávek bezhotovostně.¹³⁵ Dávky v hmotné nouzi navrhuje strana vydávat pouze formou poukazů na stravování. Tím nastavuje reziduální formu sociální pomoci, ale zároveň tímto způsobem omezuje s dávkou nakládat svobodnou vůlí.

System podpory v nezaměstnanosti stanoví Věci veřejné na první čtyři měsíce pro všechny občany, kteří se ocitli v této situaci. O dva měsíce déle pobírají podporu pouze lidé, kteří se účastní veřejně prospěšných prací. Další tři měsíce je podpora vyplácena pouze v případě, že daná osoba nepobírala předchozích deset let sociální dávky v nezaměstnanosti ani v hmotné nouzi. Věci veřejné požadují zlepšení služeb

---

¹³³ Tamtéž, s. 9

¹³⁴ Volební program Věci veřejné, s. <http://www.veciverejne.cz/politicky-program.html>

¹³⁵ Tamtéž, s. 14

úřadů práce, čímž nezvyšují odpovědnost jedinců. Strana by dále chtěla liberalizovat trh práce prostřednictvím sdílení pracovních úvazků.

K důchodové reformě přistupují Věci veřejné liberálněji než strana TOP 09, jelikož neplánují zvýšení poplatku zajištění na důchod. Zavádí tříložkový systém financování, což je průběžný systém financování ze sociálního pojištění a navíc možnost spoření 4% ve státním penzijním fondu a libovolné komerční pojištění. Zachovávají tak stávající výši 28%. Oddělení důchodového systému od státního rozpočtu je též prvkem decentralizace. V budoucnu má VV za cíl jednotnou minimální starobní dávku a zvýšení podílu individuálního spoření.¹³⁶ Tímto se opět zvyšuje individuální svoboda a odpovědnost. V otázce podpory rodiny umožňují Věci veřejné svobodnější volbu v možnostech zabezpečení jedince na důchodový věk. Poplatky do důchodového systému může občan přesunout do vlastního penzijního připojištění.¹³⁷

Dalším projevem omezování státní podpory je redukce odchodů do předčasného důchodu. Rezidualita sociálního systému je patrná na úryvku z volebního programu této strany. *„Zastavíme výplatu důchodů těm, kteří kromě důchodu pracují a jejichž mzda je vyšší než dvojnásobek průměrné mzdy.“*¹³⁸

Oproti straně TOP 09 se Věci veřejné zabývají i bytovou otázkou. V této oblasti jsou intervenční, neboť jasně podporují výstavbu malometrážních bytů a přenášejí základní odpovědnost za zajištění bydlení z jedince na obce.¹³⁹ Dále také navrhují diferencovaný postup deregulace nájemného u obecních bytů dle sociálního statusu nájemce.¹⁴⁰ Tímto se zcela patrně dopouští narušení konkurence v oblasti cen

---

¹³⁶ Tamtéž, s. 16

¹³⁷ Volební program Věci veřejné, s. 21 <http://www.veciverejne.cz/politicky-program.html>

¹³⁸ Volební program Věci veřejné, s.17, <http://www.veciverejne.cz/politicky-program.html>

¹³⁹ Tamtéž, s. 21-22

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 22

nájemného. Věci veřejné navrhují zavést poradenství pro ztrátu bydlení, aby nebylo na státní moci řešení problému bezdomovectví.¹⁴¹ V tomto preventivním přístupu jednají odlišně od neoliberalních postojů.

5.3 Zdravotnictví a Věci veřejné

Liberalizace zdravotnictví je touto politickou stranou vytvářena rozdělením zdravotní péče na standardní a nadstandardní. Přičemž standardní určuje pouze nezbytně nutnou míru péče. Nadstandardní péče závisí pouze na uvážení jednotlivce. Toto rozdělení má zaručit snížení základní výše zdravotního pojištění. Systém regulačních poplatků má být zachován. Proti neoliberalním myšlenkám stojí myšlenka stanovení jednotných doplatků za léky, čímž zásadně narušují trh. Tato tendence je patrná i na zavedení jediné zdravotní pojišťovny zajišťující základní zdravotnický standart. V zavedení práva na dobrovolnou smrt je naopak opět patrná liberalizace.

Věci veřejné navrhují zvýšení spotřební daně na cigarety a alkohol. V tomto kroku můžeme spatřovat tendenci k omezení trhu. Jedná se však pouze o omezení v rámci zachování života a zdraví.¹⁴²

---

¹⁴¹ Tamtéž, s. 22

¹⁴² Tento bod by tematicky spadal do oblasti státního intervencionalismu, ale jelikož se obsahově váže ke zdraví jedince, byl zahrnut do kapitoly o zdravotnictví.

5.4 Školství a Věci veřejné

V problematice vzdělávání je strana pro zavedení školného.¹⁴³ Tedy shodně jako neoliberální škola přenáší odpovědnost na samotného studenta za účelem motivace. Na druhou stranu se s neoliberální doktrínou neshoduje v postoji podpory určitých vědních oborů. Projevy konkrétně spatřujeme na snížené sazbě školného pro studenty technických oborů.¹⁴⁴

Věci veřejné jsou dále pro zavedení stání maturity¹⁴⁵, což je tendence centralizovat a standardizovat systém vzdělávání. Tento krok je také v rozporu s neoliberálním paradigmatem.

6. Navrhované formy sociálního státu dle strany TOP 09 a Věci veřejné

Na základě politických programů obou dvou zkoumaných parlamentních stran můžeme jejich tendence znázornit v tabulce podle kritérií zaměření, rozsahu, kvality, výše dávek, financování a zdanění sociální péče. Toto schéma nám vyjádří směřování dané politické strany k jednotlivým typům sociálního státu. Můžeme tak odhalit, do jaké míry tyto strany prvky sociálního státu omezují a jak se přibližují/oddalují neoliberální ideologii, která, jak již bylo uvedeno ve třetí kapitole, uznává jako jediný přípustný typ sociálního státu model reziduální (liberální).

---

¹⁴³ Volební program Věci veřejné, s. 23 <http://www.veciverejne.cz/politicky-program.html> (6.8. 2010)

¹⁴⁴ Volební program Věci veřejné, s. 9, <http://www.veciverejne.cz/politicky-program.html> (12.7. 2010)

¹⁴⁵ Volební program Věci veřejné, s. 23 <http://www.veciverejne.cz/politicky-program.html> (7.7. 2010)

R. Titmussova typologie	Korporativní	Strukturální	Reziduální
G. Esping-Andersenova typologie	Konzervativní	Sociálně demokratický	Liberální
Zaměření	Preventivní	univerzalistický	na následky
Rozsah	Univerzalistický s přihlédnutím k výkonu	univerzalistický	výběrový
Kvalita	Optimální	maximální	minimální
Výše dávek	dle příjmů	dle potřeby	dle prokázání nutnosti
Financování	z daní z povinného pojištění	z daní	z minimálního pojistného
Zdanění	Progresivní	maximálně progresivní	rovné, nastavené na minimum

Tabulka 2: TOP 09: Kritéria jednotlivých typů sociálního státu¹⁴⁶

Strana TOP 09 je svou vizí sociální politiky nejbližší k modelu liberálnímu. Společnými body je názor na řešení nepříznivých vlivů prostoru trhu pouze v reakci na jeho následky. Důkazem pro tuto shodu může být omezení výše podpory v nezaměstnanosti v případě ukončení pracovního poměru dohodou.¹⁴⁷

Další styčnou plochou je výběrový rozsah sociální péče. Navíc, výše dávek závisí na prokázání nutnosti či potřeby, což je také shodné s reziduálním vnímáním sociálního státu. V neposlední řadě zastává strana TOP 09, ve shodě s liberálním modelem, rovnou daň pro všechny skupiny obyvatel.

¹⁴⁶ Barevně zvýrazněná pole označují zastávaný postoj strany TOP 09

¹⁴⁷ *Volební program TOP 09: Volby 2010 do Poslanecké sněmovny (10.7.2010), s. 18,* (<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/>)

R. Titmussova typologie	Korporativní	Strukturální	Reziduální
G. Esping-Andersenova typologie	Konzervativní	Sociálně demokratický	Liberální
Zaměření	preventivní	univerzalistický	na následky
Rozsah	univerzalistický s přihlédnutím k výkonu	univerzalistický	výběrový
Kvalita	optimální pozn závislé na snaze	maximální	minimální
Výše dávek	dle příjmů	dle potřeby	dle prokázání nutnosti
Financování	z daní z povinného pojištění	z daní	z minimálního pojistného
Zdanění	progresivní	maximálně progresivní	rovné, nastavené na minimum

Oblastí, ve které se TOP 09 nepřiklání k reziduálnímu typu sociálního státu, je způsob financování sociální péče. Tento názor může být vysvětlen stanoviskem strany ohledně nemožnosti snížení příjmů státního rozpočtu v době, kdy se Česká republika vypořádává s následky světové ekonomické krize.

Tabulka 3: Věci veřejné: Kritéria jednotlivých typů sociálního státu¹⁴⁸

Věci veřejné mají nejvíce styčných bodů s korporativním typem sociálního státu. Shodují se v otázce preventivního zaměření, příkladem může být prevence fenoménu bezdomovectví v bytové politice. Dalším společným znakem je financování sociálních služeb, jak z daní, tak z povinného pojištění. Shodným je také souhlas s progresivním zdaněním. Kvalita sociální péče je stanovena na optimální úroveň podle aktuální snahy jedince. Sociální stát má být, dle strany, omezen

¹⁴⁸ Barevně zvýrazněná pole označují zastávaný postoj strany Věci veřejné

v rozsahu osob, které dosáhnou na sociální dávky. S tím je spojena i výše sociálních dávek, která se odvíjí od prokázání její potřeby.

Ani jednu z daných politických stran nelze zcela zařadit pod konkrétní model sociálního státu. Jak je však z tabulek zřejmé, u stran existují určité tendence k upřednostňování určitého dominantního typu. Z toho se dá odvodit vyšší či nižší míra shody strany s omezováním sociálního státu a s ovlivněním neoliberalními myšlenkami.

Závěr

Jak bylo řečeno na počátku této práce; debata, zdali má být tržní prostředí ovlivňováno, je a stále bude nedořešena. Na jedné straně stojí zastánci názoru, že živelnost trhu je nežádoucí, neboť samotná podstata tohoto prostoru je nepřátelská bez jakéhokoli náznaku morálních zábrán a v případě, že člověk nebude ochráněn proti vlivům trhu, může vést až k zániku samotné společnosti. Na straně druhé existuje pohled, jenž vnímá trh jako prostor, který dává člověku jedinečné možnosti, příležitosti, a proto je třeba tento prostor nechat jako hlavní a jedinou hybnou sílu společnosti. Trh pak sám zajistí přirozenou cestou nastavení morálky, lidskosti a blahobytu. Spor je tedy opřen o samotnou podstatu vnímání fungování trhu a z toho plynoucích potřebných opatření. Nejvýraznějším činitelem, který reguluje trh, je stát. Konkrétně v případech ochrany jedince jde o instituce sociálního státu.

Předmětem našeho zkoumání byly zvoleny postoje, které zaujímá Ideologický směr neoliberalismus, jenž je v této problematice jednoznačně pro tržní názory. Zjišťovali jsme do jaké míry a jakou formu sociální stát přijímá. Tuto argumentaci a shodnost s touto doktrínou v oblastech formování sociálního státu jsme následně aplikovali na případ dvou nových stran v parlamentu České republiky. Jedná se tedy o politické strany TOP 09 a Věci veřejné.

Nejprve, před rozborem samotného vztahu neoliberalismu k sociálnímu státu aneoliberalní argumentace proti němu, bylo třeba vymezit samotný pojem welfare state. Proto jsme museli v první kapitole práce zmínit nejen samotnou obecnou definici tohoto pojmu, ale i jej popsat a nastínit, jakým způsobem se formoval a jaké typy sociálního státu můžeme sledovat na politické mapě světa. Jelikož se zabýváme prostorem České republiky, bylo zapotřebí stejným způsobem vymezit fenomén sociálního státu přímo v této lokalitě. V této části jsme došli k závěru, že v současné době se Česká republika podle typologie G. Esping-Andersena řadí do skupiny konzervativních sociálních států a podle R. Titmuse do skupiny korporativistické.

Další kapitola je již analýzou samotné neoliberální školy. Bylo zapotřebí ukotvit tento pojem v obecném historickém a vývojovém kontextu. Následně byla provedena analýza základních děl autorů neoliberální školy, díky níž jsme odhalili argumentaci proti státním intervencím a institucím sociálního státu. Tato část je dělena do podkapitol podle jednotlivých oblastí, jedná se tedy o státní intervencionalismus, školství, sociální politiku a zdravotnictví.

Pro přehlednější práci s postoji neoliberální doktríny je třetí kapitola shrnutím vztahu k sociálnímu státu a oblastmi s ním spojenými. Tím docházíme k závěru, že nejbližše neoliberalismu a též jediným přijímaným typem sociálního státu je forma reziduální/liberální.

V následujících třech kapitolách se věnujeme zasazení problematiky neoliberalismu do českého kontextu a jeho vztahu k sociálnímu státu. Proto čtvrtou kapitolu tvoří rozbor politického programu strany TOP 09, ve kterém jsme hledali body shodné s idejemi neoliberální doktríny a také jejich vizi sociálního státu. Tuto vizi jsme následně konfrontovali s námi vytvořenou tabulkou kritérií jednotlivých typů sociálního státu. Stejný postup jsme následně užili při zkoumání politické strany Věci veřejné.

Z této analýzy jsou zjevné tendence obou stran k preferenci konkrétního typu sociálního státu. V případě strany TOP 09 je to inklinace směrem k reziduálnímu/liberálnímu sociálnímu státu. Současně jejich politický program vykazuje více styčných bodů s doktrínou neoliberalismu. Politická strana Věci veřejné se dle kritérií sociálního státu přiklání k typu korporativnímu/konzervativnímu, přičemž se vyskytuje menší míra shody s ideály neoliberální školy.

Zkoumaná hypotéza se nám tedy potvrdila. Neoliberální podobnosti nalezené u zkoumaných stran se vyznačují protisociálně státním charakterem. Strana TOP 09 omezuje sociální stát výrazněji a zároveň je ve více bodech shodná s neoliberální doktrínou. Věci veřejné jsou méně ovlivněny neoliberální doktrínou, a tedy méně omezují sociální stát

Možnost dalšího rozšíření práce vidíme v obohacení výzkumného prostoru z České republiky na celou oblast střední Evropy. Je přínosné sledovat a zmapovat, jak se v těchto posttotalitních zemích daří sociálnímu státu a aplikaci neoliberálních idejí, protože tyto relativně mladé demokracie přistupují každá odlišným způsobem k reformám sociální politiky a celé ekonomiky. Z tohoto důvodu by bylo vhodné vysledovat, zda v této oblasti existuje nějaký trend či spojitost ve strategii utváření či omezování welfare.

Prameny a literatura

Prameny

- Internet

Hodnotové desatero TOP 09, <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/hodnotove-desatero/>

Referenda Věcí veřejných: Mýty a fakta, <http://www.veciverejne.cz/prima-demokracie/clanky/referenda-veci-verejnych-myty-a-fakta.html>

Programová východiska a principy TOP 09,
<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/programova-vychodiska-a-principy/>

Ústava Československé republiky 1920,
http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

Volební program ODS 1994

http://www.ods.cz/docs/programy/program_1994.pdf

Volební program Věcí veřejné, <http://www.veciverejne.cz/politicky-program.html>

Volební program TOP 09: Volby 2010 do Poslanecké sněmovny,
<http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2010/>

Všeobecná deklaráce lidských práv OSN,
<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR,
<http://volby.cz/pls/ps1998/u4>

- Archiv autora

Emailová korespondence s Lenkou Koudelkovou (pracovnice Celostátní kanceláře TOP 09, email: info@top09.cz) ze dne 7.7. 2010

Emailová korespondence s Bc. Alicí Neuvirtovou (pracovnice Analytického oddělení Věcí veřejných, email: a.neuvirtova@veciverejne.cz) ze dne 25.7. 2010

Literatura

ALBA, Alexander – JACOBSEN, Kurt: *Counter-Reform in the American Welfare State: Ideas, Institutions, and Progressive Taxation*. New Political Science, 30, č. 3, 2008, s. 285-306.

ASPALTER, Christian ; JINSOO, Kim; SOJUNG, Park. *Analysing the Welfare State in Poland, the Czech Republic, Hungary and Slovenia: An Ideal-Typical Perspective*. SOCIAL POLICY & ADMINISTRATION, 43, 2009, č. 2, s. 170– 185.

BARR, Nicholas: *The economics of the welfare state*. Stanford, Stanford University Press, 495 s.

BONEAU, Denis: *Friedrich von Hayek, the father of neo-liberalism*. <http://www.voltairenet.org/article30058.html> (5.7. 2010)

BRDEK, Miroslav – Jírová, Hana: *Sociální politika v zemích EU a ČR*. Praha, CODEX Bohemia 1998, 392 s.

BUCHHOLTZ, Tod G.: *Živé myšlenky mrtvých ekonomů: Úvod do moderních ekonomických teorií*. Praha, Victoria Publishing 1993, 260 s.

COLCLOUGH, Christopher: *Education and the market: Which parts of the neoliberal solution are correct?* World Development, 24, č. 4, 1996, s. 589-610.

COOTE, Anna – FRANKLIN, Jane: *Transforming welfare: new economics, New Labour and the new Tories*. Soundings 2009, <http://www.qsensei.com/content/>

DODSON, Jago: *Rolling the State?: Government, neoliberalism and housing assistance in four advanced economies*. Urban Research Program, č.7, 2006, 22 s.

ESPING-ANDERSEN, Gøsta: *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton, Princeton University Press 1990, 248 s.

FRANK, Jan: Nesnesitelná dětinskost monotematické politiky (16.7.2010), Revue Politika, č. 7-8, 2010, <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1331/nesnesitelná-detinskost-monotematicke-politiky>

FREEMAN, Richard B.: *The Large Welfare State As a System*. The American Economic Review, 85, 1995, č. 2, s. 16-21 <http://www.people.fas.harvard.edu/~iversen/PDFfiles/Freeman19952.pdf> (14.6.2010).

FRIEDMAN, Milton: *How to Cure Health Care*. Hoover Digest, č.3, 1998, č. 3, 2001, <http://www.hoover.org/publications/hoover-digest/article/7298>

FRIEDMAN, Milton: The Hong Kong Experiment. Hoover Digest, č.3, 1998, <http://www.hoover.org/publications/hoover-digest/article/7696>

FRIEDMAN, Milton: *Kapitalismus a svoboda*. Praha, H&H 1994, 182 s.

FRIEDMAN, Milton: *The Role Of Government In Education*.
<http://www.schoolchoices.org/roo/fried1.htm>

FRIEDMAN, Milton – FRIEDMAN, Rose A.: *Svoboda volby*. Praha, Liberální institut, 1992, 318 s.

GOWLAND, David: *Makroekonomie*. Praha, VICTORIA PUBLISHING 1995, 238 s.

GRADY, Jo: *From Beveridge to Turner: Laissez-faire to neoliberalism*. *Capital & Class*, 34, 2010, č. 2, s. 163-180.

HAUSER, Michael: *Sociální stát a kapitalismus*. Praha, Svoboda Servis 2007, 306 s.

HAYEK, Friedrich August: *Cesta do otroctví*. Brno, Barrister & Principal 2004, 215 s.

HAYEK, Friedrich August: *Constitution of Liberty*. Chicago, Chicago university press 1978, 560 s.

HEYWOOD, Andrew: *Politické ideologie*. Praha, VICTORIA PUBLISHING 1994, s. 293 HARVEY, David: *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford, Oxford University Press 2005. 254 s.

KELLER, Jan: *Soumrak sociálního státu*. Praha, Sociologické nakladatelství 2005, 158 s.

KEMAN, Hans: *Welfare and Welfare. Critical Options and Conscious Choice in Public Policy*. In: CASTLES, Francis Geoffrey; LEHNER, Franz; SCHMIDT, Manfred G. (Eds.): *Managing Mixed Economies*. Berlin, Walter de Gruyter 1988, s. 97-141.

KEYNES, John Maynard: *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1963, 386 s.

KLAMMER, Ute: *Working women in the age of flexibility: New diversities, new needs for social protection*.
<http://www.basicincome.org/bien/pdf/2000Klammer.pdf> (20.7. 2010)

KLEIN, Naomi: *The shock doctrine: the rise of disaster capitalism*. London, Penguin Books 2008, 558 s.

MARANGOS, John: The *Evolution of the term 'Washington Consensus'*. Journal of Economic Surveys, 23, 2009, č. 2, s. 350-384

MAVROUDEAS, Stavros – PAPADATOS, Demophanes: *Neoliberalism and the Washington Consensus*. 2005, <http://www.econ.uoa.gr/UA/files/1435329852..pdf>

MILLER, David (ed.): *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Brno, Barrister & Principal 2003, 560 s.

MUSIL, Libor (ed.): *Vývoj sociálního státu v Evropě*. Brno, Doplněk 1996, 258 s.

PIERSON, Christopher: *Beyond the Welfare State?* Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press 1991, 248 s.

ROSE, Jonathan: *From Bismark to Roosevelt: how the welfare began. (Otto von Bismark, Franklin D. Roosevelt)*. Sholastic Update, http://www.accessmylibrary.com/coms2/summary_0286-9196785_ITM

ROVNÁ, Lenka: *Kdo vládne Británii?* Praha, SLON 2004, 278 s.

RUDY, P.: *Culture of the Labor Movement and Work in the United States*. Sociology Compass 3, č. 4, 2009, s. 575-594,

<http://caliber.ucpress.net/doi/abs/10.1525/ctx.2007.6.3.13?journalCode=ctx>

RUTHJERSEN, Anne L.: *Neo-liberalism and health care, 2007, 17 s.*, http://eprints.qut.edu.au/16638/1/Anne_Linda_Ruthjersen_Thesis.pdf

SCHUMPETER, Joseph A.: *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2004. 470 s.

SMITH, Adam: *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha, Liberální institut 2001. 986 s.

SPIEKER, Manfred: *Sociální stát a jeho krize*. Praha, Česká křesťanská akademie 1996, 74 s.

TINDALL, George – SHI, David: *Dějiny států USA*. Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 1994, 897 s.

TITMUS, Richard M.: *Social policy: An introduction*. London, Allen & Unwin 1974, 160 s.

TITMUS, Richard M.: *Essays on „The Welfare State“*. London, UNWIN UNIVERSITY BOOKS 1963, 262 s.

TLUCHOŘ, Petr: *Nezaměstnanost a systém sociálního příživnictví*. Revue CEVRO, č. 3, 2003. s. 8.

VAŠEK, Petr – HONZEJK, Petr: *Kalousek: I v podpoře stavebního spoření*, <http://www.top09.cz/co-delame/napsali-o-nas/?clanek=1379>

VEČEŘA, Miloš: *Sociální stát. Východiska a přístupy*. Praha, Sociologické nakladatelství 1993, 103 s.

VODIČKA, Karel – CABADA, Ladislav: *Politický systém České republiky*. Praha, Portál 2007, 374 s.

WEIR, Margaret – SKOCPOL, Theda: *State Structures and the Possibilities for „Keynesian“ Responses to the Great Depression in Sweden, Britain, and the United States*. In: EVANS, Peter B.; RUESCHEMEYER, Dietrich; SKOCPOL, Theda (Eds.): *Bringing the State Back In*. Cambridge, Cambridge University Press 1990, s. 107-163.

ŽALOUDEK, Karel: *Encyklopedie politiky*. Praha, Libri 1996, 511 s.

Přílohy

Seznam Příloh

Příloha 1: Tabulka 1: Kritéria jednotlivých typů sociálního státu

Příloha 2: Tabulka 2: TOP 09: Kritéria jednotlivých typů sociálního státu

Příloha 3: Tabulka 3: Věci veřejné: Kritéria jednotlivých typů sociálního státu

Příloha 1

Tabulka 1: Kritéria jednotlivých typů sociálního státu

R. Titmussova typologie	Korporativní	Strukturální	Reziduální
G. Esping-Andersenova Typologie	Konzervativní	Sociálně demokratický	Liberální
Zaměření	preventivní	univerzalistický	na následky
Rozsah	univerzalistický s přihlédnutím k výkonu	univerzalistický	výběrový
Kvalita ¹⁴⁹	optimální	maximální	minimální
Výše dávek	dle příjmů	dle potřeby	dle prokázání nutnosti
Financování	z daní z povinného pojištění	z daní	z minimálního pojistného
Zdanění	progresivní	maximálně progresivní	rovné, nastavené na minimum

¹⁴⁹ Pojem vyjadřuje míru zajištění. Minimální míra vyjadřuje nejnižší společensky únosnou dávku k přežití jedince, optimální vyjadřuje ideální zabezpečení v závislosti na výkonu jedince a maximální zajišťuje, co možná nejvyšší úroveň blahobytu.

Příloha 2

Tabulka 2: TOP 09: Kritéria jednotlivých typů sociálního státu¹⁵⁰

R. Titmussova typologie	Korporativní	Strukturální	Reziduální
G. Esping-Andersenova typologie	Konzervativní	Sociálně demokratický	Liberální
Zaměření	Preventivní	univerzalistický	na následky
Rozsah	Univerzalistický s přihlédnutím k výkonu	univerzalistický	výběrový
Kvalita	Optimální	maximální	minimální
Výše dávek	dle příjmů	dle potřeby	dle prokázání nutnosti
Financování	z daní z povinného pojištění	z daní	z minimálního pojistného
Zdanění	Progresivní	maximálně progresivní	rovné, nastavené na minimum

¹⁵⁰ Barevně zvýrazněná pole označují zastávaný postoj strany TOP 09

R. Titmussova typologie	Korporativní	Strukturální	Reziduální
G. Esping-Andersenova typologie	Konzervativní	Sociálně demokratický	Liberální
Zaměření	preventivní	univerzalistický	na následky
Rozsah	univerzalistický s přihlédnutím k výkonu	univerzalistický	výběrový
Kvalita	optimální pozn závislé na snaze	maximální	minimální
Výše dávek	dle příjmů	dle potřeby	dle prokázání nutnosti
Financování	z daní z povinného pojištění	z daní	z minimálního pojistného
Zdanění	progresivní	maximálně progresivní	rovné, nastavené na minimum

Příloha 3

Tabulka 3: Věci veřejné: Kritéria jednotlivých typů sociálního státu

Abstrakt

Středem zájmu této práce je neoliberální ideologie a její postoj k fenoménu sociální stát. Cílem práce je vysledovat, jakým způsobem neoliberální myšlenková škola omezuje sociální stát a do jaké míry. Celý výzkum je pak zasazen do kontextu nových parlamentních stran v České republice. Konkrétně se jedná o strany TOP 09 a Věci veřejné. Práce je koncipována tak, že nejprve rozebírá základní pojmy v obecné rovině definiční a též z pohledu historického zařazení. Dále v oblasti tématu sociální stát určujeme základní typologii, která napomáhá nejen zpřehlednění stávajících modelů, ale i odhalení směřování sociální politiky dvou zkoumaných politických stran. V další kapitole se zabýváme rozbořem ideových východisek neoliberální školy, abychom mohli určit, zda a jakým způsobem jsou TOP 09 a Věci veřejné touto školou ovlivněny. Po přehledu argumentace neoliberalismu ji aplikujeme na politické programy zkoumaných stran. Hypotézou práce je tvrzení, že jsou-li tyto politické strany ovlivněny neoliberální ideologií, pak by měly usilovat o omezení instituce sociálního státu. Tato hypotéza se potvrdila.

The main topic of my thesis is the neoliberal ideology and its approach to the phenomenon of the welfare state. The aim of the thesis is to analyze by which means the neoliberal school limits the welfare state and to what extent. The analysis is put in context of the new parliamentary parties in the Czech Republic, TOP 09 and Věci veřejné in particular. The thesis firstly defines the essential terms on the general terminological level and also from the historical perspective. Furthermore, we establish the basic typology in the area of the welfare state that helps not only with the clarification of the current models but also with the disclosure of the social politics of the two above mentioned parties. The next chapter deals with the analysis of the ideological bases of the neoliberal school for the purpose of being able to determine if and how TOP 09 and Věci veřejné are influenced by this school. After the overview of the argument of neoliberalism it is applied to the political program of the

researched parties. The hypothesis of this work is the theory that if these parties are influenced by neoliberal ideology, they should be pursuing the goal of limitation of the institution of a welfare state. This hypothesis has proved correct.